

UNIVERZA V LJUBLJANI
FAKULTETA ZA DRUŽBENE VEDE

Matevž Grošelj

Razvoj tankovske doktrine pred 2. svetovno vojno - vzroki in trendi

Magistrsko delo

Ljubljana, 2013

UNIVERZA V LJUBLJANI
FAKULTETA ZA DRUŽBENE VEDE

Matevž Grošelj

Mentor: doc. dr. Damijan Guštin

Razvoj tankovske doktrine pred 2. svetovno vojno - vzroki in trendi

Magistrsko delo

Ljubljana, 2013

Razvoj tankovske doktrine pred 2. svetovno vojno - vzroki in trendi

Cilj magistrskega dela je določitev vzrokov in trendov, ki so vplivali na razvoj tankovskih doktrin v obdobju med svetovnima vojnama. V prvem sklopu so predstavljeni dejavniki, ki so morda vplivali na razvoj tankovskih doktrin. Ti dejavniki so razdeljeni v tri skupine. Prva skupina predstavlja pomen praktičnih izkušenj za razvoj tankovskih doktrin. Druga skupina prikazuje vpliv vojaških dejavnikov, tretja pa vpliv nevojaških dejavnikov. Tak način raziskovanja je omogočil vpogled v moč vpliva dejavnikov, ki so posredno in neposredno povezani s tanki in tankovskimi doktrinami. Drugi del predstavlja trende, ki so bili značilni za tankovske doktrine obravnavanega obdobja. Ker je tehnologija od prve uporabe tankov močno napredovala, so vojske razvijale tankovske doktrine, za katere so verjele, da so zanje najprimernejše. Podatki prikazujejo stanje v sedmih državah sveta: v Nemčiji, Italiji, Franciji, Veliki Britaniji, Sovjetski zvezi, Združenih državah Amerike in na Japonskem. Vzorec zajema države zmagovalke in poraženke 1. svetovne vojne, vse pa so večje udeleženske 2. svetovne vojne, na katero so se pripravljale v obravnavanem obdobju.

Ključne besede: tank, doktrina, svetovna vojna, oklep

The development of tank doctrine prior to the Second World War – causes and trends

The aim of this master's thesis is to determine the causes and trends that have influenced the development of tank doctrines during the interwar period. The first part shows the factors that may have influenced the development of the tank doctrines. These factors are divided into three groups. The first group represents the importance of practical experience in developing tank doctrines. The second group shows the impact of military factors and the third group, the impact of non-military factors. This method of research enables us to gain insight into the importance of the influence of factors that are directly and indirectly connected to tanks and tank doctrines. The second part of the thesis presents the characteristic trends of tank doctrines during the researched period. As the technology has made considerable progress since the first use of tanks, the armies were developing tank doctrines in a way they believed to be most appropriate for them. The data reflects the situation in seven countries around the world: Germany, Italy, France, Great Britain, Soviet Union, United States of America and Japan. The sample includes those that won and lost World War 1. All seven of the included countries were major antagonists in the conflict they were preparing for: World War II.

Key words: tank, doctrine, world war, armour

KAZALO

2.1 PREDMET IN CILJ PREUČEVANJA	7
2.2 RAZISKOVALNO VPRAŠANJE	7
2.3 METODE PREUČEVANJA.....	8
4.1 PRVA SVETOVNA VOJNA	10
4.1.1 Tank v napadu.....	11
4.1.2 Tank v obrambi	14
4.1.3 Tank v letih po 1. svetovni vojni.....	14
4.2 TANK V DVAJSETIH IN ZAČETKU TRIDESETIH LET 20. STOLETJA.....	17
4.3 ITALIJANSKA OKUPACIJA ETIOPIJE	19
4.4 ŠPANSKA DRŽAVLJANSKA VOJNA.....	20
4.4.1 Uporaba tankov v španski državljanski vojni	20
.....	20
4.4.2 Spoznanja iz španske državljanske vojne, pomembna za razvoj tankovskih doktrin.....	21
4.5 VOJNE V MANDŽURIJI IN NA KITAJSKEM	22
5.1 VOJAŠKI DEJAVNIKI	24
5.1.1 GEOGRAFSKE ZNAČILNOSTI	25
5.1.2 RAZVOJ VOJAŠKE OPREME	26
5.1.3 VPLIV TRADICIJE	27
5.2 NEVOJAŠKI DEJAVNIKI.....	31
5.2.1 SOCIALNO-POLITIČNI DEJAVNIKI	31
5.2.2 FINANČNI DEJAVNIK	32
6.1 TANK KOT OROŽJE PEHOTE	34
6.2 TANK KOT OROŽJE KONJENICE.....	38
6.3 TANK KOT OROŽJE ARTILERIJE	40
6.4 NEODVISNI TANKOVSKI ROD.....	40
6.5 VLOGA TANKA V RODOVSKEM SOBOJEVANJU	45

1 UVOD

2. svetovna vojna se pogosto označuje kot nadaljevanje prve, zato se je izoblikovala laična predstava, da so se vojske držav pripravljale na ponovitev pozicijskega bojevanja. Hitre zmage nacistične Nemčije v prvih letih 2. svetovne vojne dajejo vtis, da je le nemška vojska izrabila obdobje miru za razvoj mehaniziranega bojevanja, kar pa je daleč od resnice. Pozicijsko bojevanje, do katerega je prišlo predvsem na zahodni fronti, je bilo po vojni večinoma razumljeno kot fenomen in ne nov način vojskovanja, zato ponovitve niso pričakovali. Čeprav so se nekatere vojske tesno oklepale konceptov iz 1. svetovne vojne, je v okviru razpoložljivih sredstev v vseh vojskah potekala splošna mehanizacija in motorizacija sil. Zaradi povojne obnove in vpliva, ki ga je vojna imela na prebivalstvo, so se sredstva za vojaške namene sprva zmanjšala in nato spet povečala predvsem v drugi polovici tridesetih let, ko je Evropa že pričakovala izbruh nove vojne. V tem času je prišlo do bliskovitega tehničnega napredka, ki je omogočil revolucionaren način bojevanja. Tanki so, v primerjavi s svojimi predhodniki, postali bolj premični, tehnično zanesljivejši in bolj zaščiteni. Posadka se je v povprečju zmanjšala iz nad deset članov na pet ali manj. Topovi so dobili boljše strelivo. Z napredkom tehnologije se je spreminjal tudi način uporabe tankov in tankovskih enot. Udeležinke 1. svetovne vojne so na osnovi enakih izkušenj prišle do različnih sklepov glede uporabnosti in načina uporabe tankov v prihodnji vojni. Modernizacijo vojske so spodbujali ali zavirali vojaški poveljniki, predvsem pa sociološki, ekonomski in politični dejavniki (House 1984, 43; Corum 1994,1; Jamieson 2001, 37; Rajevs 2009, 200). Namen dela je preučiti dejavnike, ki so v obdobju med svetovnima vojnama omogočili, da se je tank iz premičnega bunkerja prelevil v ključni oborožitveni sistem druge polovice 20. stoletja.

Razvoj tankovskih doktrin v obdobju med vojnama lahko razdelimo na tri obdobja. Prvo je potekalo od konca 1. svetovne vojne do konca dvajsetih let. Gre za obdobje absorbiranja izkušenj pretekle vojne in prvih poizkusov na področju mehanizacije bojevanja, obenem pa je v letih po vojni Evropo in ZDA zajel val pacifizma in zgražanje nad dogajanjem v pretekli vojni. Drugo obdobje je potekalo v prvi polovici tridesetih let dvajsetega stoletja. Zanj je poleg pacifizma značilna še globalna recesija. Oba dejavnika sta nedvomno negativno

vplivala na razvoj tankovskih doktrin. Tretje obdobje, ki je potekalo v drugi polovici Druga tridesetih let, je zaznamoval preobrat. Ob pričakovanju nove vojne so države pričele pospešeno razvijati in preizkušati nove doktrine in oborožitvene sisteme, da bi v novo vojno vstopile kot enakovredne, če ne še boljše, od nasprotnikov (Jamieson 2001, 37).

Pojav novih tehnologij na bojišču je, kot vedno, zanetil teoretično razpravo med zagovorniki in nasprotniki obravnavane tehnologije. Pogosto stare norme in načini bojevanja niso bili primerni za nove tehnologije, žal pa je za prepričljiv dokaz pravilne uporabe novih orožij potrebna njihova praktična uporaba v oboroženih spopadih. Kot je mitraljez v 1. svetovni vojni povzročil zaton konjenice (indici, da je konjenica postala praktično neuporabna, so se kazali že vsaj od ameriške državljanske vojne) in močno omejil ofenzivno moč pehote, je tank v bojih 2. svetovne vojne pokazal, da je manever v moderni vojni še mogoč (Liddell Hart 1972, 21; Žabkar 2004, 371).

2 METODOLOŠKI OKVIR

2.1 PREDMET IN CILJ PREUČEVANJA

Predmet preučevanja je razvoj tankovskih doktrin izbranih držav v obdobju do začetka 2. svetovne vojne. Cilj preučevanja je določitev vzrokov in trendov za razvoj doktrin iz tehnološkega novince v nosilca ofenzivne moči.

2.2 RAZISKOVALNO VPRAŠANJE

Raziskovalno vprašanje: *Kakšni so bili vzroki in trendi tankovskih doktrin izbranih držav v obdobju pred 2. svetovno vojno?*

Podvprašanje 1: *Kakšen je pomen izkušenj uporabe tankov v 1. svetovni vojni in v spopadih med vojnoma pri oblikovanju tankovskih doktrin?*

Podvprašanje 2: *Kakšno vlogo je imel pri izbiri tankovske doktrine geostrateški položaj države?*

Podvprašanje 3: *Kateri drugi dejavniki so še pomembno vplivali na oblikovanje tankovskih doktrin?*

2.3 METODE PREUČEVANJA

Delo temelji na empirični raziskavi. Z analizo razvoja tankovskih doktrin izbranih držav v časovnem obdobju po 1. svetovni vojni do začetka 2. svetovne vojne, sem preučil različne trende posameznih držav. Ker so nekatere države v 2. svetovno vojno vstopile kasneje, sem njihov časovni okvir primerno prilagodil. Izvedel sem študijo sedmih primerov, ki temelji na analizi in interpretaciji primarnih in sekundarnih virov. Izbrani vzorec predstavljajo razvoji tankovskih doktrin držav, ki so igrale pomembnejšo vlogo v dogajanju pred 2. svetovno vojno ter v zgodnjem obdobju 2. svetovne vojne. V raziskavo sem vključil razvoj tankovskih doktrin v Franciji, Veliki Britaniji in Nemčiji, torej v državah, ki so s tankom v 1. svetovni vojni imele neposreden stik. Kot protiutež sem raziskal še razvoj doktrin Sovjetske Zveze in Italije, dveh držav, kjer tank v 1. svetovni vojni ni bil neposredno uporabljen. Ker razvoj tankovskih doktrin ni bil omejen le na evropske države, raziskava vključuje še razvoj doktrin v ZDA in na Japonskem. Primerjal sem značilnosti posameznih doktrin in poizkušal utemeljiti sorodnosti in razlike med njimi. Z metodo abstrahiranja sem, predvsem pri opisu praktičnih izkušenj uporabe tanka, izločil elemente, ki niso bistveni za razumevanje razvoja tankovskih doktrin.

3 DEFINICIJA IN KLASIFIKACIJA TANKOV

Avtorji iz medvojnega obdobja so izraz „tank“ pogosto uporabljali ne le za označevanje goseničnega bojnega oklepnega vozila, ampak tudi za označevanje ostalih oklepnih vozil (House 1984, 45). Glede na to, da je delo namenjeno raziskovanju tankovske doktrine, sem definiciji pojma zaradi pomembnosti namenil celo poglavje. Ker je večina držav kvalificirala tanke na lasten način (ali celo na več načinov), sem v nadaljevanju opisal najpogostejše.

Po Guderianu je tank „bojno oklepno vozilo, uporabljeno za boj proti konvencionalnim silam, protitankovskim orožjem in nasprotnikovim tankom. Tank je klasificiran po teži (lahek (do 10

ton), srednji (15 in 20 ton), težki (nad 20 ton)) ali po oborožitvi (mitralješki, lahko (20 mm), srednje (med 37 in 47 mm), težko (75mm in več) kalibrski tank)“ (Macksey 1991, 54; Guderian 2001, 136). Tank mora biti sposoben prečkati težko prehodni teren z zadovoljivo hitrostjo glede na namen. Oklep mora biti neprebojen za izstrelke manjših kalibrov na kratkih razdaljah in za izstrelke protitankovskih topov na srednjih razdaljah. Kupola z glavno oborožitvijo mora biti vrtljiva za 360° (Guderian 2001, 136). Po moderni definiciji je glavni (osnovni) bojni tank gosenično oklepno bojno vozilo, katerega najpomembnejše značilnosti so „velika ognjena moč, dobra oklepna zaščita in visoka stopnja gibljivosti“ (Kočevar 2008, 13–14). Danes se tanke deli na glavne (osnovne) bojne tanke in lahke tanke. Čeprav je definicija precej splošna, oklepni avtomobili, specialistična oklepna vozila in samovozni topovi z omejeno gibljivostjo topa, niso tanki. Ta vozila so lahko na videz precej podobna tankom, od njih pa se razlikujejo po načinu uporabe, debelini oklepa in drugih manjših razlikah. Ker je od prve uporabe tankov na bojišču minilo skoraj stoletje, sem skladno z duhom tistega časa v delu uporabljal Guderianovo definicijo tanka. Čeprav je namen dela predvsem raziskava tankovske doktrine, bom tam, kjer je smiselno (uporaba tanket v vlogi oklepnih enot), govoril tudi o vozilih, ki po definiciji niso tanki, so pa bila uporabljena v tak namen.

Leta 1936 je francoska vojska prešla iz klasifikacije tankov po teži na klasifikacijo glede na nalogo:

- Spremljevalni ali lahki tanki, namenjeni spremstvu in neposredni podpori pehote (pogosto oboroženi le z mitraljezi).
- Tanki za preboj fronte ali težki tanki, ki so v žabjih skokih napadali pred pehoto.
- Bojni ali srednji tanki, ki so delovali neodvisno. V napad so se vključili šele, ko so druge enote prebile nasprotnikove položaje in s tem srednjim tankom omogočile prodor v globino nasprotnikove obrambe (House 1984, 64; Rajevs 2009, 196).

V Veliki Britaniji so tanke nekaj časa razvrščali po „konjeniškem konceptu“, pri čemer so tanke organizacijsko primerjali s konjenico iz 18. in 19. stoletja. Lahki tanki so bili tako primerljivi z lahko konjenico in so bili uporabljeni predvsem v izvidniške namene, težki tanki pa so v napadu delovali kot težka konjenica. Konjeniški koncept je predvideval uporabo tankov za napad na nasprotnikove boke in zaledje, a le v namen povzročanja škode in ne za

dosego zmage na bojišču. Konservativni teoretiki so odločilno točko napada še vedno dodeljevali pehotnemu naskoku (Duncan 2004, 30). Kasneje se je uveljavil razpored tankov v tri razrede:

- Lahki tanki so bili lahko zaščiteni in oboroženi. Uporabljale so jih predvsem konjeniške enote, kot zamenjavo za konje. Ti tanki so bili primerni za opravljanje nalog zaščitnice in izvidnice. Njihova neposredna bojna sposobnost je bila slaba.
- Srednji tanki so bili močno oboroženi in precej hitri. Njihov spekter nalog je obsegal napad na nasprotnikovo zaledje in boj z nasprotnikovimi tanki.
- Težki tanki so bili izjemno počasni in močno zaščiteni. Ker so spremljali pehoto v napad, se niso potrebovali premikati hitreje od pehote (Jamieson 2001, 38).

4 IZKUŠNJE UPORABE TANKOV V SPOPADIH PRI OBLIKOVANJU DOKTRINE

4.1 PRVA SVETOVNA VOJNA

Evropske vojske so v 1. svetovno vojno vstopile prepričane v premoč ofenzive. Ob koncu vojne 1918 so bili ob številnih neuspešnih napadih prepričani, da pehota sama težko deluje ofenzivno in da je na bojišču, kjer kraljujeta mitraljez in artilerija, bolje delovati defenzivno s protinapadi (Cohen in Gooch 2006, 214). Za preboj nemških linij sta francoska in britanska vojska ločeno razvijali gosenično oklepno vozilo že od leta 1914 (Corum 1994, 2; Donnelly in Naylor 1996, 2; Guderian 2001, 48). Namen vozila je bilo ustvarjanje prehodov čez pehotne ovire in uničevanje mitraljeških gnezd. V nasprotnikovih položajih je napravljalo vrzeli in pehoti nudilo neposredno ognjeno podporo (Dupuy 1990, 221; Guderian 2001, 48). Tank je bil čudo, ki so mu vojaški poveljniki sprva težko zaupali. Zavezniki so jih pričeli uporabljati predvsem iz nujnosti, kot zamenjavo za visoke izgube v ofenzivah. Nemcev tank ni prepričal. Med vojno so razvijali novo pehotno taktiko, ki je zamenjala nesmiselne frontalne napade. Nemški primer je posredno vseeno pomemben za študijo razvoja tankovskih doktrin. Ravno taktika jurišnih enot je pokazala pomen mobilnosti in tesne kooperacije med rodovi in zvrstmi v vojski. Britanci so še pred koncem 1. svetovne vojne posnemali nemško taktiko iz

spomladanskih ofenziv leta 1918, ki so jo nadgradili z množično uporabo tankov (Donnelly in Naylor 1996, 3; Jamieson 2001, 37).

4.1.1 Tank v napadu

Britanski tank Mark IV je imel povprečno hitrost tri kilometre na uro, najvišjo pa šest. Radij delovanja je imel 24 kilometrov (Guderian 2001, 74). Ker je bila naloga tankov v 1. svetovni vojni podpora pehote v napadu, hitrost ni bila pretirana pomanjkljivost. Tanki so z ognjem podprli pehoto in sproti uničevali pehotne ovire. Pehota je tanke varovala pred napadi nasprotnikove pehote od blizu in zavarovala zavzete rove. Če bi kombinirani napad pehote in tankov v nemški obrambi uspel ustvariti vrzel, bi konjenica končno lahko izkoristila priložnost za prodor v zaledje in ponovno vzpostavitev mobilnega vojskovanja iz začetka vojne. Novembra leta 1917 so zavezniki pri mestu Cambrai izvedli množično tankovsko ofenzivo, kjer se je v boj vključilo 378 tankov. Napad je branilce presenetil, zato je tankom uspelo prebiti nemške obrambne pasove. Tega preboja zavezniki niso mogli izkoristiti zaradi premajhnih rezerv. Konjenica je prišla prepozno, njen napad pa so zaustavili nemški mitraljezi (Donnelly in Naylor 1996, 4–6; Cavaleri 1997, 8; Bull 2008, 260). Sodelovanje med tanki in pehoto je bilo ključnega pomena. Tank je v pehotnih ovirah napravil prehode, skozi katere je pehota neovirano napredovala. Pehoti je v napadu nudil neposredno ognjeno podporo iz zaščitenega položaja (oklep). V zameno je pehota tankom pomagala čez prepreke, jih varovala pred pehotnimi protinapadi in zavarovala zasedena območja (Guderian 2001, 61; Jamieson 2001, 37). Nemška navodila za uporabo tankov so bila precej podobna, tank je uničeval pehotne ovire, podpiral pehoto in ogenj koncentriral predvsem na utrjene točke in mitralješka gnezda (Bull 2008, 263).

Britanski polkovnik Swinton je pri uporabi tankov zagovarjal predvsem element presenečenja. Možnost uspeha naj bi se povečala s presenečenjem ob prvi pojavi tankov na bojišču, zato je nasprotoval prezgodnji uporabi majhnega števila vozil. Po njegovem mnenju majhne skupine tankov na bojišču ne morejo imeti velikega vpliva. Zagovarjal je koncentracijo in maso. Swinton je verjel, da bi s pravilno uporabo tankov lahko prebili celotno globino nemške obrambe v enem napadu. Za cilj napada je izbral artilerijske položaje, saj se je pravilno

zavedal uničevalnega učinka artilerijskega ognja na tanke (Guderian 2001, 50–1). V svojem besedilu je Swinton izpostavil še sledeče točke:

- Tanki potrebujejo lasten način za komunikacijo s poveljstvom;
- mine in artilerija sta najboljša protiukrepa, artilerijo je potrebno zamotiti s protibaterijskim ognjem;
- sektor napada mora biti izbran tako, da minimizira slabosti in maksimira prednosti tankov;
- tanki morajo do zbirne točke noč pred napadom, najboljši čas za napad je tik pred zoro;
- razdalja med pehoto in tanki mora biti dovolj velika, da nasprotnik ogenj iz malokalibrskih orožij usmeri na tanke in ne na pehoto;
- ko pehota pride na svoj cilj, bi morali tanki napasti naslednje nasprotnikove položaje in prestreči nasprotnikove rezerve;
- tankov mora biti dovolj, da lahko neprestano napredujejo do nasprotnikovih artilerijskih položajev;
- da bi se doseglo preboj celotne fronte, je potrebno pazljivo načrtovanje in zadostna logistična podpora (Dupuy 1990, 221–2).

Uporabo čim večjega števila tankov v napadu je zagovarjal tudi francoski polkovnik Estienne, odgovoren za razvoj francoskih tankov. Britance je prepričeval, naj z uporabo tankov počakajo, da bodo na napad pripravljeni tudi francoski tanki. Menil je, da bi na ta način najbolje izrabili presenečenje in zmedo, ki bi jo povzročili tanki v svojem prvem napadu (Guderian 2001, 52).

Kljub prepričevanju zagovornikov masovne uporabe tankov, se je britansko vrhovno poveljstvo odločilo 32 tankov uporabiti v bitki na Sommi leta 1916. Njegov namen je bil pridobivanje izkušenj za nadaljnji razvoj in povečanje možnosti za uspeh ofenzive (Guderian 2001, 52). Antantni zavezniki so pogosto napadali z manjšimi skupinami tankov, ki so sicer

lahko bili lokalno uspešni, a niso mogli doseči širše zastavljenih, operacijskih ciljev (Guderian 2001, 59).

Načela uporabe primerne terena, množičnega števila tankov in presenečenja

Britanci so po neuspešnih ofenzivah v bitki za Cambra leta 1917 svoje tanke uporabili po načelih uporabe primerne terena, množičnega števila tankov in presenečenja.

Tanki 1. svetovne vojne so bili počasni in tehnično nezanesljivi. Načelo uporabe primerne terena preprosto pravi, da so tanki uspešnejši na njim primernem terenu. Da je napad uspešen, mora tank doseči nasprotnikove položaje. Pri načrtovanju osi napada je zato potrebno upoštevati geografske omejitve (vzponi, vodne ovire). Potrebno je bilo tudi razmisliti o moči artilerijske priprave napada, ki je bila v 1. svetovni vojni dvorezen meč. Močnejše obstreljevanje je imelo na nasprotniku boljši učinek, a so številni lijaki granat ovirali napredovanje tankovskih enot.

S primernim terenom je povezana množična uporaba tankov. Do Cambraia so bili tanki uporabljeni v manjših skupinah, ki so lahko dosegle le lokalne uspehe. Artilerija je bila najuspešnejše protitankovsko orožje 1. svetovne vojne. S koncentriranim ognjem je relativno enostavno zaustavila take tankovske napade. Če pa je v napadu sodelovalo večje število vozil, so postale te izgube zanemarljive. Če so bili tanki uporabljeni na neprimernem terenu, se je prednost mase zmanjšala. Napad se ni smel zatakni v ozkih grlih, kjer se je učinek mase izničil.

Če je napadalcem uspelo nasprotnika presenetiti z napadom, je presenečenje delovalo pozitivno na moralo lastnih in negativno na moralo nasprotnikovih enot. Presenečenje je povečalo možnosti za uspeh (Guderian 2001, 74–5). Za primerjavo: francoski general Weygand je v obdobju med vojnama komentiral, da je za Francijo najbolj nevaren nenadni napad, brez predhodne vojne napovedi (Doughty 1974, 31).

Načrtovalci ofenzive so v bitki za Cambrai uspeli pravilno uresničiti vsa načela. Ofenziva je uspela prebiti nemško obrambo, antantne enote so prvič v vojni zavzele večji kos območja. Kljub uspehu pa preboj ni bil dovolj izkoriščen za končanje vojne v Franciji (Dupuy 1990, 223; Guderian 2001, 85).

Proti koncu vojne so zavezniki ugotovili, da moderno bojišče zahteva različne vrste tankov, namenjene različnim nalogam. V ofenzivi na Hindenburgovo linijo so težji tanki (britanski romboidni tanki Mark V) prodrli skozi nemško obrambno linijo. Njihov uspeh so izkoristili oklepni avtomobili in hitrejši tanki Whippet. S hitrim prodorom v nasprotnikovo zaledje so Nemcem onemogočili vzpostavitev učinkovite obrambe na prej predvidenih položajih, kar pa je olajšalo naknadne napade (Rajevs 2009, 196).

4.1.2 Tank v obrambi

Tanki so bili razviti v ofenzivne namene, s tem pa je bila določena tudi doktrina uporabe. V pričakovanju nemške ofenzive leta 1918 so zahodni zavezniki razmišljali o uporabi tankov v obrambi. Na voljo so imeli dva načina uporabe: tankovski korpus bi lahko bil zadržan v strateški rezervi, na območje glavnine nemškega napada bi bil premeščen v celoti. Tam bi v protinapadu tanki sodelovali množično, kot pri bitki za Cambrai. Britansko vrhovno poveljstvo se je odločilo za drugo različico. Tanke so v manjših skupinah razdelili vzdolž fronte, kjer so bili del lokalnih rezerv. Guderian je izpostavil le slabosti druge izbire. Veliko število tankov je bilo neuporabljenih, ker so bili dodeljeni mirnim sektorjem. Tanki v napadenih sektorjih pa niso bili sposobni doseči pomembnejših rezultatov od lokalnih uspehov. Sam menim, da izbira ni bila tako enostranska. Premik velikega števila tankov na najbolj ogrožen sektor morda ne bi bil mogoč dovolj hitro, s čimer bi si zavezniki zapravili možnost za močan protinapad (Guderian 2001, 88–9).

4.1.3 Tank v letih po 1. svetovni vojni

Da je tank postal pomemben člen v sodobnih armadah tistega časa, dokazujejo programi o opremljanju vojske v primeru nadaljevanja vojne. Velika Britanija je načrtovala povečanje svojih tankovskih enot iz dva tisoč na sedem tisoč tankov. Sestavljali bi jo večinoma srednji in težki tanki. Francija z 2,653 na med osem in deset tisoč. ZDA so načrtovale nakup deset tisoč tankov. Tako Francija kot ZDA sta načrtovali predvsem nakup lahkih tankov Renault (Guderian 2001, 129). Ko se je vojna leta 1918 končala, je bila Evropa porušena in finančno izčrpana. V varčevalne namene so evropske vlade postopno zmanjševale vojaške izdatke (Jamieson 2001, 37).

Francozi so se iz izkušenj, pridobljenimi med 1. svetovno vojno, naučili predvsem, da mora tank nujno delovati s pehoto. To prepričanje je bilo osnova za francosko tankovsko doktrino in je obveljalo vse do 2. svetovne vojne (Guderian 2001, 66). Francoska motorna industrija je bila med vodilnimi v Evropi, poleg tankov pa so v dvajsetih letih 20. stoletja pri Citroenu izdelali prva praktična pol-gosenična vozila. Težki tank Char B, načrtovan v dvajsetih letih, je bil še leta 1940 popolnoma primerljiv z nemškimi tanki (Corum 1994, 4).

V ameriških oboroženih silah so, prav tako kot v francoskih, verjeli, da bo pehota še vedno ključni rod v prihodnjih vojnah, tank pa jo bo podpiral z uničevanjem pehotnih ovir in utrjenih točk (Steadman 1982).

V nasprotju s Francozi, je Guderian iz poročil o francoskih tankovskih napadih prišel do zaključka, da je ofenzivna moč iz pehote prešla na tank in da se morajo drugi rodovi prilagoditi tankom in ne obratno (Guderian 2001, 67). Iz britanskih izkušenj pa je razbral, da morajo biti tanki uporabljeni množično na širokem odseku. Napad je uspešnejši, če je načrtovan v globino, z uporabo mobilnih rezerv, ki lahko izkoristijo uspeh napada. Prepričan je bil, da se uspešnost majhnih tankovskih enot manjša z vsakim napadom, ker se nasprotnik

nauči ukrepati (Guderian 2001, 89). Nemškega vrhovnega poveljstva leta 1919 tank še vedno ni povsem prepričal, kljub temu pa je nemška vojska načrtovala povečanje oklepnih enot iz 45 na 800 tankov (Guderian 2001, 129).

V pravilniku za uporabo vojske na bojnem polju iz leta 1920 so Britanci zapisali, da so naloge tanka v napadu podpora pehote, uničevanje nasprotnikovih tankov in izkoriščanje uspehov. Poudarjala se je nujnost sodelovanja med pehoto in tanki. Tanki so pehoto ščitili pred mitralješkim ognjem in uničevali pehotne prepreke; pehota pa je tanke ščitila pred nasprotnikovo pehoto, artilerijo in protitankovskimi topovi. Razvijal se je koncept rodovskega sobojevanja (Cavaleri 1997, 9; Jamieson 2001, 38). Britanski vojaški teoretiki so pozvali k mehanizaciji vojske, ker bi to pozitivno vplivalo na njeno mobilnost in posledično uspešnost. 1. svetovna vojna se je zavlekla zaradi vkopavanja vojsk, zaradi česar je prevladalo prepričanje, da je mobilna obramba najprimernejši način obrambe (Jamieson 2001, 37).

Tank je bil novo orožje v vojni, ki se je odvijala na nepričakovan način. Nemudoma po vojni je veljalo prepričanje, da se je tank šele začel uveljavljati v vojskah in da se bodo vozila sčasoma razvila. O tem pričajo tudi predvideni nakupi za leto 1919 in razširitev oklepnih enot držav. Predvsem konjeniški častniki, ki so se trdno oklepali tradicije, so verjeli, da je tank doživel svoj vrhunec in konec ob zaključku sedeče vojne (Donnelly in Naylor 1996, 8; Cavaleri 1997, 8). Ob razvoju tanka so se odpirale debate o vlogi tanka na bojišču po 1. svetovni vojni, o pravilnem razmerju med oklepom, mobilnostjo in ognjeno močjo ter o organizaciji vojaške strukture. Nekateri teoretiki so menili, da je tank tako revolucionarno orožje, da zahteva radikalne spremembe v doktrini; drugi so ga želeli umestiti v obstoječi koncept vojne izčrpavanja. Da bi lahko tanku določili mesto in našli „pravo razmerje“ trikotnika, so morali tanku določiti namen. Če je namen tanka podpora pehoti v napadu, gre za premični bunker. Zaščita je tu ključnega pomena, četudi za ceno mobilnosti. Za tako vozilo je dovolj, da se premika s hitrostjo pehote v napadu. Razumljivo je torej, da gre v tem primeru za orožje pehote in se ga podredi temu rodu. Če pa je tank predvsem mobilna platforma za top, spada v rod artilerije. Kot tak je namenjen ognjeni podpori pehote, za kar bi potreboval top velikega kalibra. Motor tanku omogoča mobilnost, zato ga je smiselno označiti za mehanično nadomestilo konja. Tako bi tank uporabljali predvsem za tradicionalne konjeniške

naloge, kot so izkoriščanje preboja v napadu, izvidovanje in podobno. Taka vozila bi morala biti predvsem mobilna, čeprav za ceno oklepa in ognjene moči. Nekateri teoretiki so se zavedali, da tank potencialno poseduje vse te lastnosti hkrati, torej je šlo za novo orožje. Kot tako bi tank potreboval razvoj lastne doktrine in formacije, oklepne enote pa bi postale svoj rod (Donnelly in Naylor 1996, 8; Cavaleri 1997, 8; Duncan 2004, 23).

Poleg ognjene moči, mobilnosti in oklepne zaščite ima tank na nasprotnika še šokanten učinek (ang. *tank terror*) (Donnelly in Naylor 1996, 2). Britanski tankovski teoretik Fuller je zapisal, da je „prevladujoča vrednost tanka bila v učinku, ki ga je imel na moralo vojakov. Pravi namen oklepnih enot je zastraševanje in ne uničevanje“ (Dupuy 1990, 223). Svojo tezo je podkrepil z rezultati preučevanja vojaške zgodovine. Trdil je, da so zgodovinske kampanje pokazale, da je za zmago na bojišču potrebno uničiti „sovražnikovo psihološko in fizično ravnotežje“, njegov sodobnik, Liddell Hart, pa je izrazil upanje, da bi se z uničenjem nasprotnikove volje do upora lahko izognili naslednji vojni izčrpanosti (Cavaleri 1997, 10; Duncan 2004, 26). Britanci so tank leta 1918 uporabljali kot „uničevalca morale“ in ne kot zamenjavo konjenice (Cavaleri 1997, 8). Nemci so se psihološkega učinka tanka zavedali že v 1. svetovni vojni. Francozom je bil relativno nepoznan, ker so Nemci tanke redko uporabljali. Francozi so ta strah občutili šele v bitki za Francijo leta 1940 (Macksey 2001, 31).

4.2 TANK V DVAJSETIH IN ZAČETKU TRIDESETIH LET 20. STOLETJA

Po koncu 1. svetovne vojne je navdušenje za uporabo tankov počasi uplahnilo. Vojske niso želele zamenjati v vojni preizkušenih doktrin bojevanja z relativno novimi pristopi. Kljub uporabi tankov v vojni, ljudje na vodilnih položajih niso želeli tankom dati pomembnejše, nepreizkušene vloge v oboroženih spopadih. Nezanemanje za kakršnokoli inovacijo je bilo precejšnje predvsem v francoski in britanski vojski. V Franciji so uvedbi večjih tankovskih formacij nasprotovali tako politiki, kot vojaško poveljstvo. Trdno so bili prepričani v premoč obrambnih fortifikacij. V Veliki Britaniji so svojo obrambo temeljili na močnih letalskih in pomorskih silah. Ker se niso nameravali vmešavati v evropske vojne, se jim večje inovacije v kopenskem bojevanju niso zdele potrebne (Dupuy 1990 230–1; Jamieson 2001, 37). Poleg doktrinalnih razlik se je po 1. svetovni vojni v Evropi in ZDA razvilo močno protivojno

čustvo. Šok, ki ga je povzročila 1. svetovna vojna, je pretresel tako politična vodstva, kot prebivalce vpletenih držav. Ljudje so bili izrazito protivojno usmerjeni in so vsak napredek v vojaški doktrini ali tehniki videli kot grožnjo miru v prihodnost. V zunanji politiki vojna ni bila več sprejemljivo orodje. Leta 1919 je prišlo do ustanovitve Društva narodov, organizacije, ki naj bi skrbela, da se taka vojna ne ponovi (Dupuy 1990, 231; Jamieson 2001, 38).

Kljub upočasnitvi napredka, se tanku ni odrekla nobena država. Še vedno je bil uporabljen kot ključni element pehotne podpore in sredstvo za preboj nasprotnikovih obrambnih položajev. Eden od razlogov za tako stanje je tudi dejstvo, da so države po vojni obtičale z velikim številom tehnološko zaostalih tankov, ki so jih nekako morale uporabiti. Tako so počasni in nezanesljivi tanki diktirali razvoj doktrine, vse dokler so bili uporabni (Dupuy 1990, 231).

V tridesetih letih je razvoj tankov močno napredoval. Izboljšano podvozje in menjalnik sta tankom omogočila višje hitrosti in lahkotnejšo vožnjo po razritem terenu. Debelejši oklep je povečal zaščito posadke, ob tem pa je povzročil tudi povečanje prebojnih zmogljivosti protitankovskih topov. Novosti na področju komunikacijske tehnologije so omogočile vgradnjo stabilnih radijskih sprejemnikov in oddajnikov v tanke. Radijska komunikacija je izboljšala poveljnikov nadzor nad tanki v enoti, s tem pa se je tankom izboljšala taktična mobilnost v boju (v smislu fluidnega izvajanja bojevanja). Ti tanki še vedno niso dosegali tehničnih zahtev takratnih teoretikov, v primerjavi s tanki 1. svetovne vojne pa so predstavljali velik preskok. Kljub izboljšanim zmogljivostim so tankovske doktrine tank še vedno obravnavale predvsem v vlogi podpore pehote. Skladno z doktrino so jih zato oboroževali z mitraljezi in manjšimi topovi, ki so zadostovali za uničevanje žive sile in mitraljeških gnezd. Tanki, oboroženi s topom, ki je bil sposoben uničevati nasprotnikove tanke, so bili redki. Doktrine so sicer predvidevale neizogibna srečanja tankov z nasprotnikovimi tanki. Problem so v Veliki Britaniji reševali z manevrom, v Franciji pa z debelim oklepom (Dupuy 1990, 231–2).

Velika Britanija je gradila na dveh vrstah tankov, ki jim je maksimizirala mobilnost ali oklep. Lahko oklepljeni, mobilni tanki so bili namenjeni hitrim napadom in izvidniškim nalogam. V to skupino so uvrščali lahke in srednje, križarske (ang. *Cruiser*) tanke. Težko oklepljeni, počasni tanki so bili namenjeni tradicionalni nalogi podpore pehote v napadu na utrjene položaje. Težkim tankom so pravili „pehotni“ tanki (ang. *Infantry tanks*) (House 1984, 50).

V ZDA so leta 1927 ustanovili eksperimentalno mehanizirano enoto, s katero so želeli preizkusiti teorije britanskih teoretikov. Projekt je že na začetku naletel na težave, ker je enota uporabljala lahke tanke Renault in težke tanke Mark VIII, oba modela iz časa 1. svetovne vojne. Zaradi narave teh tankov so testiranja podprla teorijo, da je tank uporaben le v podporni vlogi. Čeprav so v ZDA nove tanke začeli razvijati že leta 1922, niso dosegli bistvenega napredka. Razlogi za zaostanek so bili pomanjkanje sodelovanja med različnimi agencijami in visokimi zahtevami za sodobne tanke. Lahki tanki niso smeli biti težji od petih ton, zaradi nosilnosti tovornjakov, srednji pa ne težji od petnajstih, zaradi nosilnosti mostov (Steadman 1982).

Sovjetski maršal Tuhačevski je v dvajsetih in tridesetih letih 20. stoletja v Sovjetski zvezi razvijal koncept globoke bitke. Slednja je predvidevala usklajeno uporabo konvencionalne pehote, konjeniških divizij, tankovskih enot in letalstva. Za globoko bitko je bilo značilno, da ni predvidevala prevlade nobenega rodu. Spodbujala je sodelovanje vseh oborožitvenih sistemov v dvodelni bitki. V prvem delu bitke bi koncentriran napad na ozkem odseku nasprotnikove obrambe izbojeval preboj. Tanki v prvem valu bi do preboja delovali v vlogi neposredne pehotne podpore, po preboju pa bi s hitrejšimi tanki izkoriščali priložnosti in prešli v napad na nasprotnikove rezerve, artilerijske položaje, poveljstvo in oskrbovalne centre. Cilj globoke bitke je bil simultani napad na celotno globino nasprotnikovih položajev. Dokument je bil objavljen leta 1933. Sprva je bila Sovjetska zveza izjemno naklonjena predlaganemu in je masovno proizvajala tanke za popolnitev formacij. Razvoj Rdeče armade v tej smeri se je zaustavil leta 1937, ko so Tuhačevskega usmrtili iz političnih razlogov (House 1984, 65–8).

Nemci so verjeli, da je ključni element na bojišču manever in ne ognjena moč, zato so razvijali mobilne tanke. „Sedeča vojna“ se je v 1. svetovni vojni pokazala kot neprimeren način vojskovanja za Nemčijo, ki si zaradi neugodnega položaja in surovin ni mogla privoščiti dolgotrajnih vojn. Zaradi povojnih omejitev je bila nemška vojska številčno omejena, zato je iskala način za povečanje učinkovitosti posameznega vojaka. Svoje oborožene sile je gradila na dveh različnih vojskah. Prva je bila elitna, moderno opremljena sila, namenjena ofenzivnim operacijam. Druga je bila predvsem pehotna, sestavljali pa so jo rezervisti. Namen drugorazrednih enot je bila predvsem obramba zasedenih območij. Nemci so se od Francozov razlikovali že po samem dojetanju vojne. Za slednje je bila vojna znanost, za prve umetnost. V nemški doktrini so tanki igrali pomembno vlogo vse od dvajsetih let (Corum 1994, 18–9; Cavaleri 1997, 11).

4.3 ITALIJANSKA OKUPACIJA ETIOPIJE

Italija je oktobra leta 1935 napadla Etiopijo. Vojna je bila končana maja naslednje leto. Italijanska vojska je v Etiopiji uporabila okoli 300 mitraljeških tanket brez kupole. Zaradi omejene gibljivosti mitraljeza so bile tankete v spopadih na krajših razdaljah ranljive. Tankete so sicer pripomogle k italijanski zmagi, a zaradi pomanjkanja sodobnega protitankovskega orožja v etiopski vojski, izkušnje niso bistveno pripomogle k razvoju tankovskih doktrin za evropsko bojišče (Macksey 1991, 58; Guderian 2001, 209–10)

4.4 ŠPANSKA DRŽAVLJANSKA VOJNA

4.4.1 Uporaba tankov v španski državljanski vojni

Španska državljanska vojna je potekala od oktobra leta 1936 do konca marca 1939 (Solsten in Meditz 1988). Italija, Nemčija in Sovjetska zveza so v tej vojni uradno sodelovale s svojimi vojaškimi enotami in tehniko – tudi s tanki. Italija in Nemčija sta podprli nacionaliste, Sovjetska zveza pa republikance. Omenjene države so s tem dobile priložnost, da v boju preizkusijo tudi svoja vozila in doktrine. Španija je postala testni laboratorij, a po mnenju nekaterih eksperimenti niso dali jasnih rezultatov (Daley 1999a, 30; Wälde 2003, 29).

Italija je poslala tritonske tankete brez kupole, CV3 (ita. *Carro veloce 3* – hitro vozilo 3), z oklepom, ki ni mogel zavarovati posadke niti pred najlažjimi protitankovskimi izstrelki. Tankete so bile oborožene z mitraljezom ali metalcem plamenov (Macksey 1991, 58).

Nemčija je svoje tanke poslala v Španijo izključno iz političnih razlogov in svoje tehnike in doktrine ni aktivno preizkušala (Wälde 2003, 30). Špancem je namenila svoje šesttonske lahke tanke, PzKw I (nem. *Panzerkampfwagen I* - oklepno bojno vozilo I) (Macksey 1991, 58; Wälde 2003, 30). PzKw I so bili oboroženi s po dvema mitraljezoma. Prvotno so bili namenjeni urjenju posadk in ne uporabi v boju (Macksey 1991, 60; Daley 1999a, 42). Zaradi superiornosti sovjetskih tankov so bili tankisti v nemških tankih pogosto pozvani, naj se izogibajo nasprotnikovim tankom in se ne spuščajo v spopade tankov proti tankom. Nemški tanki so bili uporabljeni izključno za podporo pehote v napadu in niso izvajali samostojnih akcij (Macksey 1991, 58; Daley 1999a, 39).

Sovjetska zveza je poslala dva modela tankov: devet tonski T-26B (tip 26B) in deset tonski BT-5 (rus. *Bystrokhodny tank 5* – hitri tank 5). Oba modela sta bila lahka tanka, oborožena z mitraljezom in protitankovskim topom v kupoli. Top je sovjetskim tankom nudil izrazito prednost v boju tankov proti tankom (Macksey 1991, 58; Daley 1999a, 40–1). Sovjeti so svoje tanke želeli uporabljati skladno s predvideno doktrino. Sovjetska doktrina je tankom narekovala tri različne naloge, za vsako so predvideli drugačen tip tanka. Lahki tanki, kot je T-26B, so bili namenjeni neposredni pehotni podpori (rus. *Neposredstvennoi podderzkhii pekhoty* - *NPP*). Težki tanki so v napadu podpirali pehoto od 1.5 do 2.5 kilometra v globino nasprotnikovih položajev. (rus. *Dal'ney podderzkhii pekhoty* - *DPP*). Formacije dolgega dosega (rus. *Dal'nego deistviia* - *DD*) so bile popolnjene s hitrimi lahkimi tanki, kot so bili tanki BT-5. Naloga teh tankov je bil napad na poveljniška mesta, artilerijske položaje in prestrežanje nasprotnikovih rezerv (Daley 1999a, 40; Guderian 2001, 152–3).

4.4.2 Spoznanja iz španske državljanske vojne, pomembna za razvoj tankovskih doktrin

Izkušnje iz uporabe tankovskih enot v Španiji so kazale, da tank sicer lahko osvoji ozemlje, ne more pa ga braniti. Tanki se torej ne morejo uporabljati v neodvisni vlogi. Spopadi so se odvijali predvsem v ozkih rečnih dolinah in v bližini naselij. Obe vrsti terena močno omejujeta manever in tankovskim enotam preprečujeta razvitje formacije. Ker so bili tanki uporabljeni na neprimernem terenu, so bili lahka tarča za protitankovske topove in artilerijo. V naselju so bili ogroženi tudi zaradi ročnih bomb in podobnih ad-hoc protitankovskih orožij. Obe strani sta uporabljali lahko oklepljene tanke. Ko so tanki v neodvisnih akcijah (brez podpore pehote in drugih rodov) napadli utrjene položaje, zavarovane s protitankovskimi topovi in artilerijo, niso imeli možnosti. V spopadih med tanki so tanki, oboroženi s protitankovskim topom, prevladali nad tanki, oboroženimi le z mitraljezi. Kazalo je, da lahko (vlečni) protitankovski topovi povsem obvladujejo nasprotnikove tanke. Prihodnost so imeli le močno zaščiteni tanki, ki so delovali v tesnem sodelovanju s pehoto. Vojna ni dala objektivnih odgovorov na vprašanje večjih formacij, ker jih nobena udeležena stran v nobeni bojni akciji ni uporabila več kot 50 hkrati (Macksey 1991, 59; Daley 1999b, 34; Guderian 2001, 187; Wälde 2003, 31). Ponovno se je pokazal tudi vpliv tankov na moralo. Prisotnost lastnih tankov je pozitivno vplivala na moralo pehote (Daley 1999b, 34).

Večje evropske države in ZDA so preučile izkušnje uporabe tankovskih enot v španski državljanski vojni:

- ZDA so izkušnje iz Španije videle precej popačeno; ob finančnem primanjkljaju in tradicionalnem tekmovanju med rodovi so prišli do zaključka, da so tanki zaradi lahkega oklepa ranljivi in ne morejo delovati samostojno. Tanki so bili v Španiji neuspešni zaradi pomanjkanja oklepa, lahke oborožitve in slabe koordinacije s pehoto in artilerijo (Wälde 2003, 31–2).
- Francoska vojska je ob poročilih iz vojne zahtevala tanke z debelejšim oklepom, ki bi v napadu spremljali pehoto (Wälde 2003, 32).
- Sovjetski poveljnik v Španiji je ugotovil, da uporaba tankov v neodvisni vlogi ni delovala in da je tank uporaben zgolj v vlogi pehotne podpore. Julija 1939 (4 mesece po koncu španske državljanske vojne) so razpustili štiri tankovske korpuse in tanke dodelili pehotnim divizijam (House 1984, 68; Daley 1999a, 39; Wälde 2003, 32).

- V Veliki Britaniji sta ključna tankovska teoretika, Liddell-Hart in J.F.C. Fuller, prišla do različnih zaključkov. Prvemu so se začeli porajati dvomi v uporabnost lastne teorije, drugi pa izkušnji iz Španije ni priznaval kot jasen prikaz rezultatov in je še vedno verjel v premoč tankovskih formacij (Wälde 2003, 32–3).
- V Nemčiji je Guderian opozarjal, da zaradi uporabe tankov na neprimernem terenu, neizkušenosti italijanskih in španskih posadk ter omejene razsežnosti operacij v Španiji, ne morejo priti do realističnih zaključkov uporabnosti tankovskih enot. Uradno poročilo nemškega vrhovnega poveljstva je izpostavilo, da je napad lahko uspešen le, če je izpeljan z zadostnim številom izurjene pehote, podprte s tanki, artilerijo in letalstvom (Guderian 2001, 210; Wälde 2003, 33).

4.5 VOJNE V MANDŽURIJI IN NA KITAJSKEM

Japonski vojaki so bili znani po visokem vojaškem standardu. Zanje je značilen skrajno ofenzivni duh vojskovanja. Vojno med japonsko in kitajsko vojsko je spremljala tudi nemška vojska, da bi lahko potrdila (ali ovrgla) svoje domneve o prevladi ofenzive nad defenzivo (Drea 1981, 17; Wälde 2003, 26–7). Za japonsko-kitajsko vojno je značilno, da kitajske oborožene sile niso imele lastnih tankov in protitankovskega orožja. Japonska vojska je bila predvsem pehotna vojska. Tanke je sicer imela, a so bili predragi, da bi z njimi popolnila večje formacije. Izkušnje uporabe japonskih tankov torej niso mogle nuditi točnih rezultatov. Spopadi so se odvijali v goratih predelih, kjer je teren onemogočal tankovski manever. Da tank na neprimernem terenu ne more biti uspešen, je bilo znano že iz 1. svetovne vojne. Zaradi mehanske nezanesljivosti zgodnjih tankov so se tanki pogosto kvarili ali pa enostavno niso mogli dohajati pehote (Drea 1981, 90; Wälde 2003, 4 in 27–8).

Izkušnje iz japonske okupacije Kitajske so potrdile že znano predpostavko: čelni napad ne more biti uspešen, četudi ga izvedejo sile s številčno premočjo in superiornostjo opreme in tehnike (Wälde 2003, 28). Že prvi spopadi v Šanghaju leta 1932 so pokazali, da urbano okolje ni primerno za tanke. Lahko oklepljene tanke so ovirali protitankovski topovi, ruševine in potoki. Ker v urbanem okolju tank nima prostora za manevriranje, so tanke ogrožali ogenj iz težkih mitraljezov in napadi pehote, oborožene z improviziranimi protitankovskimi sredstvi

(Rottman in Takizawa 2008, 31). Maja leta 1938 so za prestrežanje umikajočih se kitajskih sil Japonci vzpostavili dva mobilna odreda. Namen teh ad-hoc enot je bil izvajanje hitrih obhodnih manevrov v globino nasprotnikovih položajev. Odred je bil sestavljen iz tankovskega bataljona s pehotno, inženirsko in artilerijsko podporo. Pehota je tankom sledila v avtomobilih. Japonski poveljnik Iwanaka je v bitki blizu Handaokoujia maja 1938 mobilnost svojih sil izrabil tako, da je na enem odseku ustvaril lažni napad. Ko so kitajske sile na tisti sektor poslale okrepitve, je Iwanaka preusmeril sile na resnični sektor napada in prodril čez oslABLJENE obrambne položaje. Napad je postal šolski primer uporabe mobilnosti mehaniziranih enot (Rottman in Takizawa 2008, 32).

Več lekcij o prihodnosti bojevanja so nudili spopadi med japonsko vojsko in silami Sovjetske zveze v Mandžuriji. Japonska vojska je maja 1939 prečkala mejo s tremi pehotnimi divizijami, 500 topovi, 450 letali in 180 tanki. Nekaj mesecev je prihajalo do občasnih spopadov, kjer so tanki sicer bili uporabljeni, a v stranski vlogi v spopadih pehote in artilerije. Avgusta leta 1939 je pri Nomohanu na reki Khalkhin Gol sovjetski general Žukov 100 od skupno 498 tankov prerazporedil v neodvisno 6. tankovsko brigado. Te tanke je zadržal v rezervi, medtem ko je ostale tanke uporabil skladno z veljavno doktrino, za podporo pehote. Ob pravem času so tanki 6. tankovske brigade krenili v protinapad in izvedli dvojno obkolitev. Obšli so boka japonskih položajev in prodrli v zaledje. Popolna obkolitev in uničenje japonskih sil sta bila nepredstavljen uspeh. Zmagovito bitko je zasenčil nemški napad na Poljsko, do katerega je prišlo le nekaj dni kasneje (House 1984, 69; Macksey 1991, 59).

Mandžurijske planjave so bile za tanke primeren prostor, ker so omogočale izvajanja manevra in obkolitev. Japonske tankovske enote teh prednosti niso mogle izkoristiti, ker Japonska ni imela delujočega koncepta rodovskega sobojevanja. Japonski tanki so bili omejeni izključno na podporo pehote v napadu (Rottman in Takizawa 2008, 5).

Kljub popolnemu uspehu sovjetskih tankovskih enot japonski generali niso priznavali superiornosti tankov in so še vedno menili, da se lahko pehota sama spopade s Sovjeti. Zanje je bil poraz zgolj lokalna bitka, ki ni mogla nuditi prepričevalnega rezultata glede uporabe

tankovskih enot na bojišču. Šele silovit uspeh nemških tankov (nemško vojsko so Japonci precej spoštovali) v Evropi je prepričal japonske generale. Na podlagi nemškega uspeha so aprila leta 1941 tudi Japonci ustanovili tankovski rod (Rottman in Takizawa 2008, 5–6).

5 VPLIV DEJAVNIKOV NA RAZVOJ TANKOVSKIH DOKTRIN

Na razvoj tankovskih doktrin sta v grobem vplivali dve vrsti dejavnikov: vojaški in nevojaški. Vsi dejavniki se med seboj prepletajo in delno vplivajo eden na drugega. V različnih primerih so lahko prevladovali različni dejavniki.

5.1 VOJAŠKI DEJAVNIKI

5.1.1 GEOGRAFSKE ZNAČILNOSTI

Tank je vozilo, narejeno za vožnjo po terenu, kjer ni cest. Kljub temu pa nanj, kot na vsako drugo vozilo, vplivajo značilnosti terena, na katerem deluje. V taktičnem smislu je lahko geografski prostor primeren za izvajanje večjih tankovskih formacij, ali pa tankovskim enotam onemogoča razvitje formacije in jim s tem neposredno zmanjšuje bojno moč. Od terena območja, kjer so države pričakovale naslednjo vojno, je bila delno odvisna tudi njihova tankovska doktrina.

Francoski generalštab je verjel, da mejno območje med Francijo in Nemčijo ni primeren teren za večje tankovske formacije (Doughty 1974, 32). Francoska vojska je svoje tankovske divizije pričela ustanavljati šele po uspelem nemškem napadu na Poljsko, zato je mogoče sklepati, da je prav njihova percepcija terena imela vpliv na razvoj zgodnje francoske tankovske doktrine (Macksey 1991, 62).

Velika Britanija je po 1. svetovni vojni še vedno vzdrževala kolonije po svetu. V 30. Letih je pričela uveljavljati svojo politiko nevmešavanja v vojne v kontinentalni Evropi. V primeru

vojne bi otočje varovali mornarica in letalske sile. Slednje bi potencialnim napadalcem grozile s strateškim bombardiranjem. Naloge kopenske vojske so bile omejene na protiletalsko obrambo in varovanje čezmorskih kolonij. Kolonialne garnizije so potrebovale predvsem pehoto, s katero so zatirale proteste in vstaje. Logistična oskrba kompleksne opreme, kot so bili tanki, je bila zahtevna. Kopenska vojska je opozarjala na pomen Belgije, Nizozemske in Luksemburga za nacionalno varnost. Če bi nasprotnik okupiral te države, bi jih lahko uporabil za zračni napad in nato invazijo na Veliko Britanijo (Duncan 2004, 31). Tej politiki so se Britanci odrekli šele po padcu Češkoslovaške leta 1939. Češkoslovaška je bila francoska zaveznica, njen padec pa je povečal grožnjo nemške invazije na Francijo. Britanska vojska je pričela ustanavljati kontinentalne ekspedicijske sile. V ekspedicijske sile so bile vključene enote, ki bi jih poslali v Evropo na pomoč zaveznicam. Čeprav je šlo za številčno majhen kontingent, naj bi z mobilnostjo in udarno močjo lahko ključno pripomogel zaveznicam. Tankovski teoretiki so splošno mobilizacijo v Veliki Britaniji leta 1939 dojeli kot korak nazaj in grožnjo mehanizaciji vojske (House 1984, 47; Guderian 2001, 140; Duncan 2004, 33).

Združene države Amerike so predvidevale, da se bodo prihodnje vojne odvijale na ameriškem kontinentu. Zaradi velikosti predvidenega vojskovališča so želeli motorizirati in mehanizirati svoje enote. Človeško moč so želeli zamenjati z motorjem, kjerkoli je bilo mogoče. Sčasoma so vojsko razvili v pretežno pehotno silo, ki je sicer imela večjo ognjeno moč od predhodnic, a ni bila primerljiva z evropskimi vojskami tistega časa. Z izjemo tankov, ki so bili pehotno orožje, je mehanizacija doletela predvsem konjeniške enote. Te enote so bile primerne predvsem za izvidniške naloge, manj pa za koordinirane napade po konceptih rodovskega sobojevanja (House 1984, 71–3; Jamieson 2001, 38).

Nemški vojaški vrh (delno tudi politični) se je zavedal, da Nemčija ni sposobna biti nove velike vojne. Izkušnje iz 1. svetovne vojne so Nemčijo napeljale k iskanju načinov za hitre odločitve v vojnah. Rešitev so videli v mehanizaciji in motorizaciji vojskovanja, kar je bil ob uspešnem lobiranju njegovih zagovornikov tudi povod za razvoj nemške tankovske doktrine (Liddell Hart 1972, 6 in 22).

5.1.2 RAZVOJ VOJAŠKE OPREME

Razvoj modernih tankovskih doktrin so zavirali presežki zastarelih tankov iz 1. svetovne vojne. Dokler so bili ti tanki v oborožitvah armad, je morala biti tankovska doktrina primerna značilnostim uporabe teh vozil. Nakup novih, modernejših tankov, je zaviral tudi hiter razvoj tehnologije. Vlade niso želele investirati v drago opremo, ki je hitro zastarevala. Z razvojem novih modelov tankov je prišlo do še enega paradoksa, ki je zaviral modernizacijo vojske. Nihče ni znal natančno povedati, kako so novosti na področju tankovskega bojevanja vplivale na taktiko iz leta 1918. Nova oprema, razvita za uporabo po načelih iz prejšnje vojne, morda ne bi bila primerna za uporabo po modernejši doktrini, hkrati pa tehnološko naprednejši tanki niso imeli razvite doktrine in konceptov uporabe (House 1984, 44–5; Rajevs 2009, 191).

Nemčija po vojni ni imela ne lastne tankovske tradicije, niti tankov. Poleg tega se kot poraženka v vojni ni mogla opirati na „zmagoslavno doktrino“. V Nemčiji je tako doktrina vodila tehnološki razvoj - lahko si je privoščila razvoj teoretično primerne doktrine in nato proizvodnjo tankov, ki so ustrezali njenim zahtevam (House 1984, 52).

Na razvoj tankovske doktrine je pomembno vplival radio, ki je omogočal hiter prenos informacij in je bil zato pomemben člen mobilnega vojskovanja. Nemci so v vse tanke vgradili vsaj radijski sprejemnik, če ne tudi oddajnika, medtem ko so v francoskih tankih radijske postaje omejili predvsem na poveljniške tanke (Corum 1994, 6).

V Veliki Britaniji je razvoj tankovske doktrine zaviral tudi počasen razvoj srednjih tankov. Ker je vojska že imela lahke tanke, ne pa tudi srednjih in težkih, so se morali še leta 1938 omejiti na vaje zgolj na brigadni ravni. Tankovska taktika večjih formacij je bila predvsem teoretične narave (Duncan 2004, 32).

V ZDA so nekateri kritiki v tridesetih letih opozarjali na zaostanek ameriške tankovske doktrine v primerjavi z evropskimi. Major Sereno E. Brett je trdil, da se je ameriška vojska oklepala doktrine, ki ni bila primerna niti za 1. svetovno vojno še v času, ko so se v Evropi vojske že opremljale s tankovskimi divizijami. Izkušenj, ki so jih ameriški tankisti pridobili v 1. svetovni vojni, niso uporabili za razvoj modernejše tankovske doktrine (O'Shaughnessy 1993, 30). Ameriške oborožene sile so v obdobju med vojnama razvijale mobilne tanke. V

času 2. svetovne vojne so se smernice razvoja iz obdobja med vojnama poznale na ameriških tankih. Bili so precej mobilni, a za ceno ognjene moči in zaščite (Steadman 1982).

O stanju francoske vojske iz obdobja med vojnama priča Churchillovo mnenje. Churchill je aprila 1938 francosko vojsko opisal kot „najbolje izurjeno in zvesto mobilno silo v Evropi“. Nekaj dni pred pričetkom 2. svetovne vojne pa je ob številčni primerjavi francoskih in nemških sil svoje pozitivno mnenje o francoski vojski še izboljšal (Liddell Hart 1972, 17).

5.1.3 VPLIV TRADICIJE

Vojaška tradicija je imela velik vpliv na razvoj tankovske doktrine posameznih držav. Francoska in britanska vojska sta v 1. svetovni vojni napadali na širokih odsekih fronte in si na ta način ščitili boke. Nemška vojska je raje napadala koncentrirano, na ozkih odsekih, ki so bili izbrani za točke preboja. Med 1. svetovno vojno so razvijali koncept rodovskega sobojevanja na najnižjih ravneh, da bi lahko izkoristili lokalne uspehe za doseg operacijskih ciljev. Poudarjali so decentralizacijo poveljevanja, kjer je nadrejeni podrejenemu dal cilje, ni pa se ukvarjal z načinom doseganja teh ciljev. Nižji častniki in podčastniki so tako igrali pomembno vlogo v boju, višji častniki pa niso zapravljali časa z načrtovanjem vsake podrobnosti, linija poveljevanja se je poenostavila. To je nemškim enotam omogočalo hitrejše in lažje prilagajanje spremembam na bojišču. Uspešnost nemške ofenzivne doktrine se je pokazala v soški ofenzivi 1917 in v ofenzivah na zahodni fronti 1918 (House 1984, 52–3).

Francija je svojo vojaško in posledično tankovsko doktrino oblikovala po lastni obsesiji z ognjeno premočjo in nujnostjo nadzora vseh malenkosti v bitki. Verjeli so v prednost ognja pred manevrom in se pripravljali na pretežno defenzivno delovanje v naslednji evropski vojni. Kljub temu pa so priznavali pomen ofenzive za doseg končne zmage nad nasprotnikom. Izogibali so se hitrim napadom, ki bi izkoriščali priložnosti na bojišču. Možen uspeh, ki bi ga tako delovanje prineslo, jih zaradi vpletenega tveganja in predvidenih izgub ni zanimal. Francoska vojska bi napadla le v koordinirani operaciji, kjer bi bil manever in ogenj vseh enot usklajen. Napad bi bil izvršen po vnaprej določenem urniku in šele, ko bi francoska vojska na mestu napada imela trikratno premoč pehote, šestkratno premoč artilerije in petnajstkrat več streliva od nasprotnika. Francozi so verjeli, da je rezultat bitke mogoče znanstveno

preračunati, glede na količino vojaške oborožitve in tehnike. Po metodični bitki so pehotne in tankovske enote napadale v skokih po največ 1500 metrov. Ko so prišle dovolj daleč, se je napad zaustavil, da so se artilerijske baterije premaknile na nove položaje in nadaljevale s podporo. Artilerije niso uporabljali za priložnostno podporo manjših enot. Naloga artilerije je bila zagotavljanje masovne, koncentrirane ognjene podpore v napadu ali obrambi in na celotnem sektorju, po vzoru 1. svetovne vojne. V tako centraliziranemu načinu bojevanja nižji častniki in podčastniki niso imeli pooblastil, ki bi presegala izvrševanje ukazov. Francoska vojska se je odrekla izkoriščanju taktičnih uspehov za dosego operacijskih ciljev v prid nadzoru. Tanki iz tridesetih let so bili zasnovani skladno z doktrino. „Nepotrebno“ mobilnost je nadoknadil močnejši oklep, ognjeno moč pa so zagotavljali moderni protitankovski topovi in mitraljezi. Ker so verjeli, da pehota brez tankovske podpore ne more uspešno napredovati v napadu, je imel tank v francoski doktrini izjemno pomembno vlogo (Corum 1994, 12–3; Rajevs 2009, 192–5). Francosko vojaško opremo se pogosto uvršča v sam vrh tistega časa, a francoski poveljniki niso znali popolnoma izkoristiti njenih prednosti. Liddell Hart meni, da je bila vojaška miselnost francoske vojske 20 let za časom (Liddell Hart 1972, 21; Corum 1994, 3).

Britanski tankovski teoretiki so zagovarjali temeljito preoblikovanje oboroženih sil in vodenja vojne. Zagovarjali so oblikovanje majhnih, tehnološko naprednih profesionalnih vojsk. Velike armade nabornikov so bile logistično zahtevne. Trdili so, da bi se poveljniki, neobremenjeni s pretirano logistiko, lahko osredotočili na taktiko, s čimer bi se zmanjšale izgube na bojišču. Moderni tanki so omogočili manever in globoke prodore; gre za načina bojevanja, ki zaradi okornosti nista primerna za naborniške vojske. Kritizirali so tudi propagando, na katerih slonijo naborniške vojske. Nabornike spodbudi le izdatna propaganda, ki pa v njih vzbudi sovražna čustva do nasprotnika. Čustva poveljnikom in vojakom zameglijo um, zaradi česar na bojišču odločitve sprejemajo na podlagi čustev in ne na podlagi logike in zdravega razuma. Če bi se na bojišču spopadli dve majhni (elitni) vojski, bi se lahko poveljniki osredotočili na izvajanje globokih prodorov v zaledje in manevrov. Z ogrožanjem nasprotnikovih skladišč in poveljniških centrov bi nasprotnika paralizirali in postopoma uničili njegovo voljo do odpora. Predlogi so bili za britansko vojsko preveč radikalni, saj so popolnoma porušili njen ustaljeni pogled na vojno. Kljub temu pa so določeni elementi in smernice prodrli v britansko tankovsko doktrino (Duncan 2004, 28).

Razvoj uspešne tankovske doktrine so zavirali tradicionalni rodovi, predvsem pehota in konjenica (House 1984, 46). V Veliki Britaniji so letalske sile vztrajale pri ločitvi od kopenske vojske. Letalske sile je bolj, kot podpora kopenskim enotam, zanimalo strateško bombardiranje. V Nemčiji sta pehota in konjenica zavračali razvoj (neodvisnega) tankovskega rodu in namesto tega zahtevali motorizacijo in mehanizacijo svojih enot. Kot rezultat teh lobiranj so bile štiri pehotne divizije popolnoma motorizirane, v drugih pa so bile motorizirane protitankovske in inženirske enote. Ustanovljene so bile štiri lahke divizije, osnovane na motorizirani in mehanizirani konjenici in dve ločeni tankovski brigadi, namenjeni pehotni podpori (House 1984, 55).

V ZDA so Eksperimentalno mehanizirano enoto poveljniki iz pehote in konjenice videli kot grožnjo. Pehota je v enoti videla izgubo monopola nad razvojem in uporabo tankov (tanki so bili v ZDA z zakonom podrejeni pehoti). Ob postopnem izboljšanju mobilnosti modernejših tankov pa je konjenica v tankih videla tekmeča, ki bi lahko prevzel njena naloge. Da bi pomirili strasti, so Američani Eksperimentalno enoto preuredili v mehanizirani konjeniški polk, pehoti pa so pustili monopol nad razvojem tankov. Označba tanka kot pehotnega orožja in presežek zastarelih tankov iz 1. svetovne vojne sta omejevala razvoj tankovske doktrine izven koncepta podpore pehote (Steadman 1982; House 1984, 76). Patton in Benson sta v soavtorskem članku pozvala k skupnemu razvoju tankov za oklepne in konjeniške enote. Takratno stanje sta primerjala s srednjeveškimi vitezi. Trdila sta, da če so se oni lahko prilagodili na prisotnost smodniških orožij na bojišču, se tudi vojska ne bi smela bati „olja, masti in motorja“ (O'Shaughnessy 1993, 31). Za podpolkovnika Edmunda upor tradicionalnih rodov ni bil presenečenje. Pehota je zatrjevala, da je namen vseh drugih rodov zagotavljanje podpore pehotnemu vojaku v napadu. Ker je bil tank v 1. svetovni vojni uporabljen kot še eno podporno orožje pehote, so ga pehotni poveljniki videli na tak način tudi v obdobju po vojni. Konjeniški rod, po drugi strani, je bil v obdobju zatona in se je počutil ogroženega ob pojavu vozil, ki bi lahko nadomestila konje. Edmunds je trdil, da razvoj tankovske doktrine nazaduje, ker se „umikamo v gore in goste gozdove, kjer upamo, da nam tank ne bo sledil“. Edmunds je kritiziral tako ravnanje in je spodbujal testiranje tankovskega rodu, pri čemer bi lahko izpostavili tako njegove prednosti, kot slabosti (O'Shaughnessy 1993, 32). V ZDA je bil razvoj tankovske doktrine predvsem teoretična razprava. Razlog za

pomanjkanje praktičnih testov je bil v nezmožnosti izdelave hitrih tankov in podpornih vozil, ki so jih potrebovali za vaje (O'Shaughnessy 1993, 44–5).

V Sovjetski zvezi po boljševiški revoluciji Rdeča armada ni imela tradicije in ustaljenega urjenja, ki bi bil primerljiv z drugimi državami. Zaradi političnih razlogov sovjetska vojska ni imela starih višjih častnikov in je bila bolj naklonjena spremembam in novostim (House 1984, 65).

Italijanska vojska v obdobju med vojnama ni uspela razviti moderne doktrine bojevanja. Italijanska vojska je še leta 1941 delovala po konceptih iz leta 1914. Po vojni je italijanska vojska pozabila na vsakršen napredek, dosežen med vojno, in se vrnila na predvojne smernice. Spodbujala je ofenzivni duh in zavračala jasno dokazano moč ognjene moči modernih oborožitvenih sistemov. Verjeli so v številčno premoč nad mobilnostjo. V obrambi pa so vztrajali na sistemu jarkov in fortifikacij po vzoru 1. svetovne vojne. Italijanski poveljniki so svojih „osem milijonov bajonetov“ videli kot prednost, ne slabost. Povečanje italijanske vojske so spremljale številne preglavice, od zapletene birokracije do pomanjkanja opreme. Vojsko je pestilo pomanjkanje tovornjakov; statistično gledano je vojska imela na voljo en tovornjak na vsakih 38 vojakov. Italijanska doktrina je predvidevala uporabo pehotnih divizij v frontalnih napadih, obhodni manever je bil predviden le v operacijah korpusov in večjih formacij. Italijanska vojska je bila pretežno pehotna sila, v kateri so imeli tanki zelo omejeno vlogo (Knox 2009, 57; Stockings 2011, 6–7).

Negativni vpliv konservativnih vojaških poveljnikov na razvoj tankovske doktrine je opazen tudi na primeru Japonske. Med spopadi na Kitajskem je lokalni japonski poveljnik, general Tojo, razdelil tanke vzdolž celotne linije, da bi pehoti nudili lokalno tankovsko podporo. Poveljnik tankovske brigade, polkovnik Sakai, je protestiral, ker je menil, da je za tankovski uspeh potrebna koncentracija vseh tankov na enem mestu. Zaradi nepokornosti je bil polkovnik Sakai odstavljen, tankovska brigada pa je bila reorganizirana v tankovsko skupino – popolnoma tankovsko enoto, namenjeno pehotni podpori (Rottman in Takizawa 2008, 5).

5.2 NEVOJAŠKI DEJAVNIKI

5.2.1 SOCIALNO-POLITIČNI DEJAVNIKI

1. svetovna vojna je pustila močan pečat na prebivalcih evropskih držav. Uničevalna moč novih orožij in številne smrtne žrtve so mnoge prepričali, da se taka vojna ne bo ponovila. Leta 1928 je petnajst držav podpisalo Kellogg-Briandov pakt. V paktu so se države odpovedale uporabi vojne v medsebojnih sporih in se zavezale k uporabi mirnih načinov reševanja sporov (Kellogg-Briand pact 1928, 1. in 2. čl.; House 1984, 43–4; Jamieson 2001, 37).

V Sovjetski zvezi so boljševiki iz političnih razlogov zamenjali večino višjih poveljnikov. S čistkami so se znebili tradicionalistov, ki so v drugih državah najbolj zavirali razvoj tankovskih doktrin. Sovjetska zveza ni skrivala želje po ofenzivnem delovanju, ki bi ji omogočilo širitev svojih političnih prepričanj (House 1984, 65).

V Franciji je bil močno zasidran koncept velike ljudske armade. Odločevalci so bili prepričani, da neodvisni tankovski korpus ni primeren za tak koncept. Tankovski korpus so videli kot primarno ofenzivno formacijo, ki je zaradi zapletene tehnologije potrebovala izurjene posadke. Ne ofenzivni duh in ne profesionalni vojak ne morejo biti del vojske, ki temelji na masi oboroženih prostovoljcev, motiviranih z željo ubraniti domovino. Posameznike, ki jim je vojaška služba dolžnost do domovine, bi težko prepričali v ofenzivne operacije na ozemlju tujih držav. Francozi so bili prepričani, da je država branljiva le, če v obrambne namene delujejo vsi sektorji družbe. Po francoski vojaški doktrini iz obdobja med vojnami je nameravala Francija Nemčiji prepustiti prvi udarec. Ko bi francoska vojska odbila začetno ofenzivo, bi z organiziranimi ofenzivami potisnila nasprotnika iz države. V Franciji se je razvil t.i. „kompleks Maginotove linije“, zamegljen pogled na realnost, po katerem bi mejne fortifikacije zadrževale nasprotnika dokler Francija ne bi mobilizirala svoje armade. Obrambna naravnost francoske vojske je močno zavirala njeno mehanizacijo (Doughty 1974, 24–6). Neimenovani francoski vojaški opazovalec je omenil, da so „Nemci naravno

agresivni in pripravljajo vojsko za napad, zato je pričakovano, da imajo oklepne divizije“ (Doughty 1974, 26). Francoze je bolj kot operativna zanimala strateška mobilnost. Smisel motorizacije so videli predvsem v pospeševanju premika rezerv na območje Belgije, kjer bi se lahko spopadle z Nemci (Corum 1994, 36).

Nemški odločevalci so zagovarjali majhno in visoko mobilno profesionalno vojsko, ker so verjeli, da lahko le visoko usposobljeni profesionalci ravnajo z modernimi oborožitvenimi sistemi in na bojišču delujejo hitro in uigrano (Corum 1994, 30). Z njimi so se strinjali tudi britanski teoretiki, ki so majhno, elitno mehanizirano vojsko videli kot cenejšo in logistično manj zahtevno opcijo v primerjavi z velikimi naborniškimi vojskami. Poleg tega so zavračali naborniške vojske kot premalo mobilne in vojaško nezanesljive. Naborniki zaradi propagande na bojišču delujejo na podlagi čustev (sovrastvo in jeza), namesto na podlagi logike in razuma (Duncan 2004, 28).

5.2.2 FINANČNI DEJAVNIK

Medvojno obdobje so močno zaznamovali nizki obrambni proračuni. Zaradi splošnega pacifizma ljudje niso podpirali večjih nabav vojaške opreme, ker bi to lahko privedlo do novih vojn. Zmagovalke 1. svetovne vojne so v obdobju po vojni razpolagale z velikanskimi zalogami streliva in tehnike, ki so jih morale porabiti, preden bi lahko opravičile nove nakupe sodobnejše opreme. Kot primer; „vojska ZDA je več denarja namenila razvoju novih načinov shranjevanja streliva, kot razvoju novih orožij“ (House 1984, 44). Versajska pogodba je za Nemčijo imela tudi pozitiven vpliv – prepoved uporabe tankov je Nemčiji po prekinitvi pogodbe omogočila možnost svežega začetka z razvojem tankovske doktrine in tehnike ter dovolj časa, da je svoje ideje temeljito preizkusila. Obrambne proračune je dodatno oklestila gospodarska kriza. Najbolj je prizadela države z manjšo industrijsko bazo, kot sta bili Italija in Japonska. Ti dve državi zaradi pomanjkanja finančnih in tehničnih sredstev v oborožitveni tekmi nista bili konkurenčni ostalim velesilam (House 1984, 44; Jamieson 2001, 38; Rajevs 2009, 189).

Francija je obrambnemu sektorju med letoma 1918 in 1935 namenila največji odstotek BDP-ja v Evropi. Večino tega denarja je francoska vlada namenila za izgradnjo statičnih obrambnih

fortifikacij, npr. znamenite Maginotove linije. Gradnja obrambne linije je imela psihološki učinek na francoske poveljnike in je v njih zasidrala defenzivno naravnost. V prid fortifikacijam je vojska zanemarjala razvoj mehanizacije drugih enot (House 1984, 60; Rajevs 2009, 191).

Velika Britanija, kljub finančni krizi, ni prenehala razvijati svoje tankovske doktrine. V dvajsetih letih je bila gonilna sila razvoja tankovskih doktrin (Jamieson 2001, 37). ZDA v obdobju finančne krize niso mogle upravičiti modernizacije vojske, ker bi slednja zahtevala znatna finančna sredstva za razvoj in nakup novih vozil. Do zmanjšanja finančnih sredstev je prišlo ravno v času razvoja novega tanka, ki je bil nato odpovedan. Podreditev tankov pehoti in posledična centralizacija razvoja novih vozil sta bila način varčevanja. Podreditev tankov pehoti je močno škodila razvoju tankovske doktrine v ZDA (Steadman 1982; O'Shaughnessy 1993, 6 in 33).

6 RAZVOJ TANKOVSKIH DOKTRIN

„Značilnosti tanka morajo ustrezati namenu njegove uporabe.“ (Guderian 2001, 136). Vse vojske so se na neki točki v obdobju med vojnama morale soočiti z bistvenim vprašanjem razvoja tankovskih doktrin. Kaj je tank? Kateremu rodu pripada? Ko so odgovorili na to vprašanje, so se morali soočiti še s primernim razmerjem v „tankovskem trikotniku“, t.j. razmerjem med mobilnostjo, zaščito in ognjeno močjo. V vseh vojskah raziskovanih držav so obstajali zagovorniki različnih načinov uporabe tankov. Guderian je opozarjal, da se mora doktrino začrtati na začetku in se držati poti do njene uresničitve, čeprav se občasno zazdi, da gre razvoj v napačno smer. Pomembno je tudi, da tankovsko doktrino razvija skupna pisarna in ne vsak rod posebej (npr. v Franciji sta pehota in konjenica svoje tanke razvijali ločeno, posledično so za iste naloge imeli različne modele tankov) (Corum 1994, 26; Guderian 2001, 168).

Za razvoj tankovske doktrine je potrebno določiti vlogo tanka na bojišču. V obdobju med obema svetovnima vojnama so mu različni teoretiki pripisovali različne vloge: napad na utrdbe in druge močno utrjene položaje; izvajanje obhodnih manevrov in obkolitev; delovanje le na taktični ravni; preboj nasprotnikovih obrambnih položajev in izvajanje mobilne obrambe; neposredna podpora pehote; koncentracija ofenzivne moči (Guderian 2001, 168).

Liddell Hart, britanski tankovski teoretik, je trdil, da lahko tank deluje po načelih neposrednega in posrednega pristopa. Preboj fiksnih obrambnih položajev je označil za neposreden pristop, izrabo mobilnosti za napad na nasprotnikove komunikacije ter logistične in poveljniške centre v zaledju pa za posredni pristop (Cavaleri 1997, 10).

Ameriški stotnik Wilson je trdil, da „taktična doktrina ne sme temeljiti na razpoložljivih vozilih. Najprej je mehaniziranim enotam potrebno določiti namen, na tem pa mora temeljiti doktrina. Ko bi se iz doktrine prepoznalo zahteve, ki jih mora tank izpolnjevati, bi se razvilo vozilo, ki bi lahko zadovoljivo opravljalo dane naloge“ (O'Shaughnessy 1993, 35).

6.1 TANK KOT OROŽJE PEHOTE

1. svetovna vojna je pokazala, da pehota brez močne tankovske podpore v napadu težko uspešno napreduje (Corum 1994, 13). Prednost integriranih tankovskih enot v pehotnih divizijah je, da lahko tanki zaščitijo pehoto in uničujejo ovire, utrjene položaje in mitralješka gnezda. Slabost je, da so tanki razporejeni po fronti v manjših enotah in niso koncentrirani. Pehota potrebuje tanke le v napadu, v obrambi so tanke lahko zamenjajo cenejši vlečni protitankovski topovi (Guderian 2001, 196).

Ker je v tem primeru namen tanka podpora pehote, je mobilnost drugotnega pomena. Dovolj je, da lahko tank dohaja pehoto. Ker so počasni tanki posledično bolj izpostavljeni nasprotnikovemu ognju, potrebujejo močan oklep. Oboroženi so bili z mitraljezi, včasih tudi z manjšimi protitankovskimi topovi, ki so jim nudili vsaj osnovno zaščito pred nasprotnikovimi tanki (Guderian 2001, 169).

Francozi so bili prepričani, da je za uspešen pehotni naskok obvezna močna podpora tankov. V 1. svetovni vojni so mitraljezi uspešno zaustavljali napade pehote. Te mitraljeze bi v napadu uničevali lahki tanki, ki bi jim sledila pehota. Težki tanki so bili namenjeni napadu na močno utrjene položaje, kjer bi preboj izkoristile mobilne mehanizirane enote. Francoska vojska je

po vojni svoje tanke obdržala (Velika Britanija jih je v veliki meri razrezala). Zaradi velikega števila zastarelih tankov so tankovsko doktrino prilagodili opremi, ki so jo imeli. Ni bilo razloga, da bi v času finančne krize razvijali in kupovali novo opremo. Ker so bile Nemčiji dovoljene šibke oborožene sile, so (do ponovnega oboroževanja nemške vojske) Francozi verjeli v zadostno učinkovitost zastarele opreme in lastno premoč (Corum 1994, 13; Cavaleri 1997, 8; Guderian 2001, 143–4).

Svojetska zveza je razvila doktrino, ki je predvidevala uničenje nasprotnikovih sil v celotni globini na taktični in operacijski ravni. Tanke so po tej doktrini imeli tri različne naloge: neposredno podporo pehote; podporo pehote na daljših razdaljah in za neodvisne tankovske napade na dolge razdalje, ki bi prestrezali rezerve in uničevali poveljniška mesta. Koncept neposredne pehotne podpore je precej standarden, tank spremlja pehoto v napad neposredno, da uničuje protipehotne ovire in mitralješka gnezda ter urjene točke. V ta namen je Rdeča armada uporabljala lahke tanke. Pri uničevanju težko utrjenih obrambnih položajev so lahke tanke podprli težji. Težki tanki spadajo v drugo skupino. Ta bi pehoto podpirala posredno, z uničevanjem protitankovskih in artilerijskih položajev. Uspeh teh dveh skupin bi izkoristila tretja, opremljena s hitrimi tanki, ki bi delovala neodvisno od pehote (Guderian 2001, 152–3). Po usmrtni Tuhačevskega in na podlagi izkušenj iz španske državljanske vojne, je Rdeča armada razpustila samostojne tankovske korpuse in tanke dodelila pehotnim divizijam. Tanki so bili uporabljeni izključno v namen pehotne podpore (House 1984, 68).

Velika Britanija je kot glavno nalogo tankov prepoznavala pehotno podporo, razvijala pa je tudi tanke za napade na boke in hrbet nasprotnikov (House 1984, 48). V namen pehotne podpore so razvijali počasne, močno zaščitene tanke (Jamieson 2001, 38). Kljub pomanjkanju mobilnosti so se v prvih letih 2. svetovne vojne težki tanki izkazali kot najučinkovitejši britanski tanki (Jamieson 2001, 39).

Za italijansko vojsko je bila pehota nosilec bojevanja, tako v napadu, kot tudi v obrambi. Starejši italijanski generali niso želeli slišati predlogov, ki bi zmanjšali vlogo pehote. Tank je bil vedno v senci pehote, zato Italija ni mogla razviti uspešne tankovske doktrine (Stockings 2011, 7).

Združene države Amerike so svojo tankovsko doktrino oprle na francosko. Zanimivo je, da so v ZDA z zakonom označili tank kot pehotno orožje. Zakon je bil preklican šele 1950, ko se je tudi uradno ustanovil tankovski rod. Vsaka ameriška pehotna divizija je imela lastno tankovsko četo, ki ji je zagotavljala tankovsko podporo (Steadman 1982; House 1984, 71). Kljub uveljavljeni doktrini so ameriški častniki pogosto objavljali članke, v katerih so predlagali alternativne načine uporabe tankovskih enot, bodisi v okviru pehotne podpore ali v okviru neodvisnega delovanja. Stotnik (in pozneje general) Eisenhower je predlagal zamenjavo mitralješke čete motoriziranega pehotnega bataljona s četo hitrih tankov. Za tanke je predlagal možnost uporabe obhodnega manevra (O'Shaughnessy 1993, 9). Eisenhowerju so zaradi objavljanja člankov, ki so nasprotovali uveljavljeni tankovski doktrini, grozili z vojaškim sodiščem (O'Shaughnessy 1993, 10). Major Chynoweth je v enem izmed svojih člankov omenil, da so tanki v ZDA namenjeni podpori pehote zato, ker je bila to njihova naloga med vojno. Pravilno je trdil, da tank iz vojne ni tank prihodnosti“ (O'Shaughnessy 1993, 11–2). Ko je konjenica leta 1931 absorbirala mehanizirano enoto, je bil razvoj tankovske doktrine v pehoti omejen le na razvoj najprimernejše metode za podporo pehotnih enot (O'Shaughnessy 1993, 39).

Guderian je menil, da bila francoska tankovska doktrina, kjer tanki izključno podpirajo pehoto v napadu, smiselna le, dokler Nemčija ni premogla protitankovskih topov in lastnih tankovskih enot. Mitralješki tanki so učinkoviti za podporo pehote v napadu, dokler nasprotnik nima ustreznih protiukrepov. Po njegovem mnenju razdelitev tankov med pehotne divizije ni koristno, ker lahko take napade protitankovski topovi zaustavijo na dolžini celotne fronte. Nesmiselni so se mu zdeli tudi počasni tanki, ki niso bili sposobni izkoristiti uspeha v boju in prestrezanja nasprotnikovih rezerv. Čeprav bi pehota s podporo tankov lahko zavzela omejeni položaj, se to v operacijskem smislu ne bi preveč poznalo, ker bi nasprotnik imel v zaledju čas utrditi novo obrambno linijo. Guderian je v počasnem tempu napada videl razlog za neuspeh ofenziv 1. svetovne vojne in je rešitev našel v hitrih napadih, ki takoj izkoristijo možnost za neprestano napredovanje v globino nasprotnikove obrambe (Guderian 2001, 150 in 189). Nemška vojska je kljub Guderianovemu nasprotovanju od leta 1937 razvijala samovozni top. Šlo je za gosenično oklepno vozilo brez kupole, oboroženo s topom večjega kalibra v trupu. Sprva je bila naloga jurišnih topov predvsem podpora nemške pehote v

napadu na utrjene položaje nasprotnika. Samovozni jurišni topovi so se v 2. svetovni vojni izkazali za eno boljših naložb nemške vojske (Corum 1994, 31–2).

Na Japonskem so do reorganizacije leta 1941 tanki pripadali pehotnemu rodu. Organizacijsko so bili v popolnoma tankovski formaciji, a so bili tanki po potrebi dodeljeni pehotnim enotam. Najpogosteje so pehotni divizionji priključili tankovski polk, ki je nato razdelil tankovske čete med pehotne polke. Četa lahkih tankov je bila uporabljena za varovanje bokov ali izvidniške naloge. V napadu na nasprotnikove položaje so bili pehoti najbolj nevarni mitraljezi. Artilerija je lahko ščitila pehoto pred mitralješkim ognjem, dokler se pehota branilec ni približala na 150 metrov. Na tej razdalji so pehoti dodeljeni vlečni topovi z neposrednim ognjem pričeli delovati na mitraljeze. Topovi so bili nemobilni in zaradi bližine nasprotnika precej ranljivi. Tanki, varovani z oklepom, so pehoti lahko nudili neprestano ognjeno podporo. Za Japonce je bil tank predvsem mobilna topniška in mitralješka platforma. Japonski tankisti so bili znani po agresivnem napadalskem duhu in so se v napadu pogosto ločili od pehote. Po doktrini naj bi se vrnili k pehoti in jo spremljali v napad, a tega v praksi niso počeli pogosto. Če so se znašli pred položaji, ki tankom niso bili dostopni in brez pehotne podpore, so tankisti zapustili svoje tanke in se peš spopadli z branilci. Čeprav so bili tanki uporabljeni za pehotno podporo, tankovski poveljniki niso podcenjevali šok vpliva, ki ga je imel nenadni tankovski napad na branilce. Japonska tankovska doktrina se je temeljito spremenila šele leta 1942, na osnovi izkušenj iz spopadov 2. svetovne vojne (Rottman in Takizawa 2008, 4–6 in 15–8).

6.2 TANK KOT OROŽJE KONJENICE

Tudi največjim konjeniškim navdušencem je bilo iz izkušenj 1. svetovne vojne jasno, da konjenica ni več sposobna sodelovati v moderni vojni. Tradicija je konjeniškemu lobiju v vojskah po svetu omogočala velik vpliv. Mehanizacija konjenice je bil logičen ukrep, ki so se ga lotile države, da bi lahko ohranile konjeniški rod. Konjenica je ob pojavu sodobnih pušk repetirk na bojišču iz nosilca ofenzivne moči prešla na pretežno izvidniške naloge. Ob mehanizaciji konjenice so formacije popolnili predvsem z lahкими tanki in drugimi lahкими oklepnimi vozili. Vojske so dobile velike formacije, ki so bile odlično opremljene za izvidniške naloge, a prešibke za aktivno sodelovanje v boju. Guderian je že 1937 opozarjal na

velikost teh enot in možnost potrebe po prerazporeditvi večine izvidniških enot (Evropa je relativno majhno vojskovališče) v bojne enote (Guderian 2001, 147).

Pri tem je bila najuspešnejša Velika Britanija. Konjenica je bila v državi uveljavljen rod s tradicijo, njena razpustitev pa bi lahko v vojski, ki se pripravlja na vojno, povzročila velike preglavice. Zato je bilo leta 1937 določeno, da bodo vsi konjeniški polki zamenjali svoje konje za lahke tanke in sčasoma je (z izjemo nekaj konjeniških polkov v pehotnih divizijah) Velika Britanija mehanizirala celotni rod. Klasična konjenica preprosto ni dosegala ofenzivnih in mobilnih standardov za tisti čas sodobnega bojevanja. (Mehanizirana) konjenica je tako našla način, da ohrani sloves primarnega bojnega rodu v britanski vojski (Cavaleri 1997, 10; Guderian 2001, 139; Jamieson 2001, 39).

Francoska vojska se je sicer lotila mehanizacije svoje konjenice, a so do leta 1937 mehanizirali le dve od petih konjeniških divizij. Ostale tri so bile delno mehanizirane (Guderian 2001, 139). Francija je mehanizirala del konjenice za naloge operativnega izvidovanja v globino. Takih nalog tradicionalni konjeniški izvidniki niso bili sposobni izvajati, zato so v francoski vojski te enote opremili z večkolesnimi oklepnimi vozili. Taktično izvidovanje na krajših razdaljah so izvajale konjeniške enote opremljene s pol-goseničnimi vozili. Te formacije niso bile primerne za izvajanje glavnih bojnih nalog (House 1984, 60; Guderian 2001, 144).

Konjenica v ZDA sprva ni mogla imeti tankov, ker so bili z zakonom podrejeni pehoti. Ker je bila mehanizacija nujnost, so iskali način, s katerim bi lahko zakon obšli. Namesto tankov so enote opremili z „bojnimi avtomobili“ (ang. *combat car*). Kljub zavajajoči označbi je šlo za lahke gosenične tanke, podobne novejšim tankom pehote. Kot mehanizirana konjenica v evropskih državah, je bila konjenica v ZDA prelahko oborožena, da bi lahko aktivno sodelovala v boju. Konjenica ni podpirala koncepta rodovskega sobojevanja, zato je bila mehanizirana konjenica popolnoma tankovska formacija. Predviden način uporabe je bil izvajanje hitrih konjeniških nalog, torej zasledovanje nasprotnika in občasni hitri napadi. Tank je bil za konjenico predvsem „železni konj“ (Steadman 1982; House 1984, 76; O'Shaughnessy 1993, 12; Jamieson 2001, 39). Kljub napredku pri mehanizaciji konjenice je bil Patton velik

zagovornik ohranjanja tradicionalne konjske konjenice in si je želel, da bi bili tanki združeni v ločenem tankovskem korpusu (O'Shaughnessy 1993, 12). Konjenico so modernizirali na račun neodvisne tankovske enote. Da bi konjenici omogočili delovanje v modernih pogojih, so morali spremeniti njeno strukturo in opremo. Ob finančni krizi so to opremo našli v eksperimentalni mehanizirani enoti, ki je bila 1931 strukturno umeščena v konjeniško in preoblikovana v okrepljeni konjeniški polk. Umestitev tankov v konjenico je zavirala razvoj koncepta rodovskega sobojevanja, ker so bili tanki uporabljeni predvsem kot nadomestki konj (O'Shaughnessy 1993, 39). Kritiki, kot je bil podpolkovnik Davis, so trdili, da razlika med mehanizirano in tradicionalno konjenico ni omejena na zamenjavo konj z vozili. Trdili so, da gre pri tankih za novi rod, kjer je cilj pridobitev premične in zaščitene ognjene moči (O'Shaughnessy 1993, 47). Kljub mehanizaciji, konjenica ni kazala pretiranega interesa, da bi se konje zamenjalo z vozili (O'Shaughnessy 1993, 47).

Sovjetska zveza je kljub obsežni mehanizaciji vojske obdržala velike konjeniške formacije (Guderian 2001, 139).

Japonska konjenica je imela lastne tankovske brigade. V tridesetih letih so kot zamenjavo oklepnih avtomobilov v strukturo vključili lahke mitralješke tanke. Te tanke je konjenica izgubila, ko je bila 1941 razpuščena in vključena v novonastali tankovski rod (Rottman in Takizawa 2008, 6 in 14).

6.3 TANK KOT OROŽJE ARTILERIJE

Guderian je videl potrebo po težkih tankih, ki bi z izjemno uničevalno močjo podprli napad na utrjene fortifikacije. Taki tanki bi morali imeti izjemno močan oklep in top do kalibra 150 mm. Do leta 1937 je bila Francija vodilna v razvoju tako težkih tankov. Zaradi teže, cene in ozke specializiranosti bi takih tankov bilo malo. Organizirani bi bili v neodvisnih enotah in bi bili drugim formacijam dodeljeni po potrebi (Guderian 2001, 170).

Za take naloge so v Sovjetski zvezi predvidevali že omenjene tanke za podporo pehote na daljših razdaljah. V obdobju med vojnama so bili sovjetski težki tanki oboroženi s 75mm

topom, enim ali dvema manjšima protitankovskima topovoma ter več mitraljezi (Guderian 2001, 152).

Omenjeni tanki so pripadali pehotnemu ali tankovskemu rodu, ne artileriji. Nemški artilerijski rod je od leta 1940 upravljal z jurišnimi topovi, namen katerih je bil ognjena podpora pehote¹. (Forty in Livesey 2012, 386).

6.4 NEODVISNI TANKOVSKI ROD

Ko se je v vojskah pričel uveljavljati tankovski (oklepni) rod, so bili tanki lahko organizirani po konceptu rodovskega sobojevanja, kjer je bila vsaka večja formacija (od divizije naprej) bila samozadostna sila. Lahko pa so bili organizirani v „čiste“ tankovske formacije, ki so vsebovale samo tanke, brez večjih podpornih elementov iz drugih rodov.

Tanki, ki bi delovali neodvisno v globino nasprotnikovih položajev, bi morali delovati v velikih formacijah. Za razliko od tankov za pehotno podporo, lahko zanemarijo del zaščite za izboljšano mobilnost na bojišču. Za boj proti pehoti bi jih lahko spremljale mitralješke tankete. Naloga teh tankov je bila izkoriščanje taktičnega uspeha za doseg operacijskih ciljev (Guderian 2001, 169).

Najbolje so mehanizacijo sprejeli Nemci. Čeprav je bila Velika Britanija vodilna na področju teoretičnega razvoja mehaniziranega bojevanja, pa teorije ni znala ali želela izkoristiti v praksi (Liddell Hart 1972, 20). Guderian, ključni nemški tankovski teoretik, je veliko večino svojih idej črpal pri britanskih teoretikih in iz izkušenj nemškega sodelovanja s Sovjetsko zvezo. Sovjetska ofenzivna tankovska doktrina je bila uradno dokumentirana, preden sta nemška vlada in vojska prisluhnili Guderianu (House 1984, 65; Jamieson 2001, 40). Čeprav je v Nemčiji tradicionalna inovativnost in iniciativa posameznikov pripomogla k razvoju uspešne tankovske doktrine, se je ta, bolj kot iz čistega razumevanja sposobnosti tankov in genialnosti

¹ Ker jurišni top ni tank, se vanj v tem delu nisem poglobil.

tankovskih teoretikov, razvila iz nujnosti. Po vojni nemška vojska ni imela zastarelih tankov iz 1. svetovne vojne. Zaradi prepovedi iz versajske pogodbe tankov po vojni sploh ni imela. To je Nemcem omogočilo razvoj doktrine od začetka, osnovano na spoznanjih iz preučevanja izkušenj 1. svetovne vojne in iz praktičnega testiranja. Ker tankov v 1. svetovni vojni skorajda niso imeli, niso bili obremenjeni s tradicijo, kljub temu pa so tudi v Nemčiji kritiki (predvsem iz vrst pehote in konjenice) zavirali razvoj neodvisnega tankovskega rodu (Guderian 2001, 135). Nemci so se pri razvoju tankovske doktrine zaradi pomanjkanja lastnih izkušenj z velikimi tankovskimi enotami in povojnih omejitev opirali na izkušnje drugih držav. Lastnih izkušenj iz 1. svetovne vojne skorajda niso imeli, zaradi omejitev versajske pogodbe pa niso mogli izvajati obsežnejših preizkusov na poligonih. Po pregledu doktrin Francije, Sovjetske zveze in Velike Britanije, so se leta 1927 odločili, da je slednja najboljše primerna za njihove razmere (Guderian 2001, 167). Britanski tankovski teoretik Liddell Hart je pogosto pravil, da so bili njegovi najboljši učenci Nemci in ne Britanci (Liddell Hart 1972, vi). Leta 1935 je Adolf Hitler izdal dovoljenje za oblikovanje prvih treh tankovskih divizij. Te divizije so vsebovale različne modele tankov, motorizirano ali mehanizirano pehoto in inženirske enote, mehanizirane izvidniške enote ter lastno artilerijo in enote za zveze (Cavaleri 1997, 10).

Italijanski maršal Badoglio je še po začetku 2. svetovne vojne na tanke gledal skeptično. Za (takrat že bojno preizkušeno) nemško tankovsko doktrino je trdil, da jo bodo preučili po vojni. To kaže na nezainteresiranost italijanskega vojaškega vodstva za uveljavljanje drastičnih sprememb na področju tankovske doktrine v obdobju med vojno (Knox 2009, 57; Stockings 2011, 7).

Da bi Velika Britanija lahko preizkušala novi koncept manevrskega bojevanja tankov, je v koncu 20. let ustanovila Eksperimentalno mehanizirano enoto (ang. *Experimental Mechanized Force*) velikosti brigade. Enota je vsebovala bataljon lahkih tankov za izvidniške naloge, bataljon srednjih tankov za napad in mitralješki bataljon za obrambne naloge. Podporo je nudilo pet motoriziranih ali mehaniziranih artilerijskih baterij in motorizirana inženirska četa. Zaradi različnih vozniških zmogljivosti tovornjakov in goseničnih vozil, so nekateri britanski častniki prišli do zaključka, da drugi rodovi ne morejo sodelovati s tanki. Sčasoma je bila enota razpuščena, kljub temu pa so pridobljene izkušnje uporabili pri teoretičnih formacijah.

Našli so pomanjkljivosti v logistični oskrbi večjih tankovskih formacij; ugotovili so, da je tank najuspešnejši, kadar ni vezan na hitrost drugih rodov in pomen masovne uporabe tankov. Predlagani tankovski korpus bi vseboval tri mešane tankovske bataljone. Vsaka četa bataljona bi vsebovala lahke tanke za izvidniške naloge, srednje tanke za napad v globino in protitankovski boj, ter tanke za ognjeno podporo (samovozne havbice ali minometi). Težki tanki so bili podrejeni pehotnim formacijam (House 1984, 48–9; Jamieson 2001, 38). Velika Britanija je velik poudarek dala manevrskim sposobnostim tankov. Britanski tankovski teoretiki so verjeli, da bi se neprestanemu tekmovanju med oklepno zaščito in močjo protitankovskih topov izognili z okretnimi tanki. Menili so, da bi ti tanki lahko izrabili hitrost in geografske značilnosti bojišča za doseg premoči nad protitankovskimi orožji. Uporaba hitrosti za preživetje je neizogibno vodila v ločitev tankov od pehote na bojišču. Prednosti samostojnih tankovskih enot je bila v popolnem izkoriščanju mobilnosti, ki jo je nudil motor z notranjim izgorevanjem. Zmaga na bojišču bi lahko bila nemudoma izkoriščena za globok prodor v nasprotnikovo zaledje, taktični uspeh bi lahko dobil operacijski pomen. Čeprav bi tanki brez podpore pehote morda lahko zavzeli velika območja, jih ne bi mogli zadržati ob nasprotnikovih protinapadih. Za obrambo teh zasedenih območij bi potrebovali pehoto. Pomoč pehote bi potrebovali tudi v napadih na območjih, ki niso najbolj primerna zanje (napad na pogozdena in urbana območja). Kot so jim pokazale ofenzive iz 1. svetovne vojne, pehota brez neposredne tankovske podpore v napadu praktično ni imela možnosti (House 1984, 47; Bond in Alexander 1986; 605–6); Guderian 2001, 140–1; Jamieson 2001, 38).

V Franciji je bil tank podrejen pehotnim enotam vse od razpustitve ločenega tankovskega poveljstva ob koncu 1. svetovne vojne. V Franciji je od takrat veljalo splošno prepričanje, da je tank pehotno orožje, ki pa so mu nekateri nasprotovali. Med najvidnejšimi zagovorniki mehanizacije in ustanovitve tankovskih divizij sta bila general Estienne (poveljnik francoskih tankov v 1. svetovni vojni) in takrat še podpolkovnik Charles De Gaulle. Estienne je zagovarjal umestitev tankov v lasten rod, ker se tankovske formacije od pehote razlikujejo po oborožitvi, načinu bojevanja in po tipu potrebne logistične podpore. V nalogah pehotne podpore ni videl smisla, ker so bile naloge pehote predvsem obrambne (da se z ognjem in utrjenimi položaji branijo pred vsem, kar na njih uporabi nasprotnik). Predvsem De Gaulle je bil izjemno kritičen do naborniške vojske in koncepta popolne mobilizacije. Svojo teorijo je podprl z dejstvom, da je Francija geografsko slabo primerna za obrambo. Predlagal je

ustanovitev profesionalne vojske s 100.000 prostovoljci, organiziranimi v šest divizij. Članek, v katerem je De Gaulle pojasnil svoje mnenje, je dvignil veliko prahu. Predlog za ustanovitev velikih tankovskih formacij je zasenčila zahteva po profesionalizaciji vojske in posledično opustitev francoske tradicije in vojaškega ponosa – velikanske armade vojaških obveznikov. De Gaullov predlog je bil kritiziran tudi zaradi ofenzivne naravnosti, Francija je do objave članka investirala velikanska sredstva v izgradnjo Maginotove linije, ki je podpirala predvsem obrambno naravnost (Doughty 1974, 26–9; Bond in Alexander 1986, 603 in 613–6; Corum 1994, 35). Francija je tankovske divizije, primerljive nemškimi, pričela ustanavljati šele po začetku 2. svetovne vojne. Zaradi nepopolne strukture in pomanjkanja podpornih enot, so bile te divizije bolj sredstvo za preboj kot formacije za izvajanje neodvisnega bojevanja (House 1984, 64).

V Sovjetski zvezi so imeli neodvisno vlogo tanki, namenjeni delovanju na dolge razdalje. Te formacije so bile opremljene z lahko oklepljenimi tanki, ki so lahko dosegali hitrosti okoli 60 kilometrov na uro. Namen teh tankov je bil izkoriščanje uspeha glavnine sovjetske vojske, prodrli bi skozi vrzel in napadli poveljniška mesta, rezerve, komunikacije in zaledne instalacije (Guderian 2001, 153).

V ZDA so naprednejši častniki v glasilih pehote in konjenice objavljali svoje predloge za spremembo tankovske doktrine. Ker poveljstvo ni imelo interesa odstopati od ustaljene doktrine, so bili predlogi večinoma slabo sprejeti (O'Shaughnessy 1993). Major Chynoweth je že leta 1921 v člankih trdil, da je tank popolnoma spremenil pehotno taktiko. Trdil je, da se tankov ne bi smelo omejevati s podporo pehote. Velika ognjena moč, možnost manevra in zaščita so omogočili tanku postati nosilec ofenzivne moči (O'Shaughnessy 1993, 9–10). Predlogi za prestrukturiranje in temeljito spremembo tankovske doktrine so se ob razvoju novejših, hitrejših tankov, pojavljali vse pogosteje. Hitri tanki in mehanizacija podpornih oborožitvenih sistemov so narekovali povsem drugačno uporabo od tiste, zajete v takratni tankovski doktrini ZDA (O'Shaughnessy 1993, 16–7). Major Jones je v svojem članku postavil tri ključna vprašanja: „Kaj bi moral biti bojni namen mehaniziranih vozil? Kakšen tip vozil je najbolj primeren za ta namen? Kakšna je najbolj primerna struktura?“ (O'Shaughnessy 1993, 18). Za tank je predvidel dve možnosti uporabe. Po klasičnem načinu

je tank namenjen spremstvu pehote v napadu. Za naprednejši način je Jones predlagal sodelovanje samovozne artilerije, oklepnih avtomobilov in drugih rodov za izvajanje nalog konsolidacijske sile. Ta sila bi delovala neodvisno od pehote, a vseeno kot del večje formacije. Jones je trdil, da bodo hitri tanki v neodvisnih formacijah v prihodnosti postali nujnost. Naloge „tankovske enote“ so po njegovem bile: zmaga nad nasprotnikovimi tankovskimi enotami; izvidovanje, manjše diverzije; paraliza in uničenje glavnine nasprotnikove vojske. Da bi tankovska enota te naloge lahko opravljala, mora biti organizacijsko uravnotežena in samozadostna. Glavnina enote bi bili hitri tanki, podporo bi jim zagotavljali artilerija, protiletalske enote, izvidniška vozila, protitankovske enote in druge podporne enote. Kombiniral je torej klasične naloge pehote in konjenice, ki bi jih po konceptu rodovskega sobojevanja izvajale enote s samovoznimi vozili. Gledano retrospektivno, je naštel naloge, ki so namenjene tankovskim enotam še danes (O'Shaughnessy 1993, 16–8). V preučevanem obdobju je še več ameriških avtorjev ugotovilo, da je namen neodvisnih tankovskih formacij delovanje v globino nasprotnikovih položajev in izvajanje odločilnih napadov. Da lahko tankovske enote uspešno izvajajo te naloge, morajo biti mobilne in uravnotežene. Pravilno so predvideli, da bodo tanki v prihodnosti uspešni, če bodo združeni v rod, ki ni ne tradicionalna pehota in ne konjenica (O'Shaughnessy 1993, 20). V ZDA so začeli razmišljati o ustanovitvi neodvisne tankovske enote zgodaj, dokončno pa so jo ustanovili šele, ko je razvoj tankov tako napredoval, da je ustanovitev take formacije imela tudi praktični smisel. Nekateri kritiki so spodbujali testiranje novih načinov uporabe tankovskih enot, četudi z neprimernimi tanki. Ob razvoju modernih tankov (npr. model Christie M1940), pa se je kritika obrnila v drugo smer in so se pojavila mnenja, da moderna vozila ne pripomorejo k modernizaciji, dokler se ne spremeni doktrina (O'Shaughnessy 1993, 24–7). Nekateri vizionarski častniki so predlagali organizacijo tankovskih divizij že v 1929, a so v ZDA prvi tankovski diviziji organizirali šele po uspehu nemških tankistov v Franciji 1940. Takrat so se zavedli, da njihova obstoječa doktrina ni primerna za moderno vojno (Steadman 1982; House 1984, 77; O'Shaughnessy 1993, 29 in 51).

Kot v ZDA so tudi na Japonskem pričeli s prestrukturiranjem tankovskih enot in vzpostavitev tankovskih divizij šele po nemškem uspehu. Japonski tankovski rod je bil ustanovljen 1941, prve divizije pa so bile formalno ustanovljene leto kasneje (Rottman in Takizawa 2008, 6). Japonci so imeli neodvisne tankovske čete, ki so delovale samostojno. Od

1940 so jih pričeli združevati v mehanizirane divizije. Ker so bile nameščene na pacifiških otokih, so tanke pogosto vkopavali in jih uporabili statično v defenzivne namene (Rottman in Takizawa 2008, 13).

6.5 VLOGA TANKA V RODOVSKEM SOBOJEVANJU

Vsak način uporabe tankov v namene, predstavljene na prejšnjih straneh, je imel svoje prednost in slabosti. Tankom učinkovitost zmanjša predvsem neprimeren teren, tankovske ovire in nedostopni protitankovski položaji nasprotnika. Tankovski teoretiki so zgodaj spoznali, da je najboljši način maksimiranja prednosti in minimiziranja slabosti posameznih rodov v rodovskem sobojevanju, mnenja pa so se razlikovala pri načinu sodelovanja (Guderian 2001, 141 in 188).

Ameriški dokument, ki je urejal uporabo velikih formacij v boju, je zapisal, da „noben rod ne more zmagati v bitki. Za uspeh je potrebno sodelovanje vseh rodov.“ Vseeno pa je bilo dodano, da je naloga celotne vojske „enaka nalogi pehote“ (House 1984, 71). Lahkim tankom konjenice je bila zaupana obramba Severne Amerike, zanimivo pa je, da so Američani svoje mehanizirane konjeniške formacije ločevali od mehanizirane pehote. Skupne vaje so bile redke, posledično enote niso bile vajene sodelovati v boju (Jamieson 2001, 39). Ko se je ameriška vojska zavedla pomanjkljivosti svoje tankovske doktrine ob nemškem napadu na Francijo 1940, so pričeli razvijati koncept rodovskega sobojevanja. Ker so po tem konceptu tanki sodelovali s pehoto, niso kršili zakona iz 1920. Ameriška vojska je v vojno vstopila z neprimerno tankovsko doktrino (Steadman 1982). Edmunds je leta 1930 predlagal trikomponentno organizacijo. Prva, šok komponenta bi bila jurišni ešalon, popolnjen s hitrimi lahkimi tanki. V napadu bi mu sledile mitralješke enote, ki bi zavarovale zasedeno območje. Tretja komponenta bi bila samovozna artilerija, ki bi zagotavljala ognjeno podporo v napadu (O'Shaughnessy 1993, 32). Stotnik Wilson je trdil, da je tankovska četa šok element vojske, vse druge enote pa so namenjene njeni podpori (O'Shaughnessy 1993, 36).

Francoska doktrina je glavno vlogo v napadu namenila pehoti. Rodovsko sobojevanje je tako videla kot proces, kjer vsi ostali oborožitveni sistemi omogočajo pehoti napredovanje v napadu in končni uspeh. Tanki so bili razumljeni kot vrsta oklepljene pehote, zato so se lahko premikali s hitrostjo pehotnega vojaka (House 1984, 60). General Estienne, poveljnik francoskega korpusa v času 1. svetovne vojne, je predlagal ustanovitev popolnoma mehanizirane vojske s 4,000 tanki in 8,000 drugimi vozili. Pehota bi v napadu podpirala tanke. Francoski politiki so teorijo zavrnil, ker agresivna narava mehanizirane vojske ni podpirale takratne politične usmeritve v Franciji (House 1984, 61).

Velika Britanija je bila med vodilnimi v preizkušanju novih tankovskih teorij. Leta 1927 so ustanovili Eksperimentalno mehanizirano brigado. Brigada je bila tankovska formacija, podprta z mehanizirano pehoto, artilerijo in lahкими tanki za izvidniške naloge. Slabosti popolnoma tankovskih enot so bile izboljšane z mehanizacijo podpornih elementov, ki so od takrat lahko dohajali tanke na bojišču (Guderian 2001, 141). Zagovorniki mehaniziranega vojskovanja so se strinjali, da morajo vojske delovati tako, da se izrabijo vse prednosti tankov, niso pa se strinjali glede vloge ostali rodov v vojski. Zagovorniki „vse tankovske“ šole, so verjeli, da bo v prihodnosti naloga pehota in artilerije le še obramba baz, iz katerih bi delovali tanki. Tank naj bi popolnoma prevzel naloge konjenice in pehote, artilerija pa bi lahko preživela le, če bi postala samovozna. Zmernejši teoretiki pa so podpirali mehanizacijo drugih rodov, s čimer bi le-ti lahko dohajali tankovske enote in jim nato nudili neposredno podporo v boju. „Kopenski marinci“ (včasih imenovani tudi „tankovski marinci“), kot jih je imenoval Liddell Hart, bi se v boju izkrcali iz transporterjev in tankom pomagali v napadu na fortifikacije in tankom neprimerna območja (gozdovi ipd.) (Bond in Alexander 1986, 601; Duncan 2004, 27). Britanci so iz popolnoma tankovskih brigad prešli na mešane (a še vedno pretežno tankovske) tankovske divizije 1939, po nemškem uspehu na Poljskem (Steadman 1982).

Ko so hitrejši tanki postali dostopni, Guderian ni videl smisla v zanemarjanju njihove hitrosti, da bi pehota v napadu lahko držala korak s tanki. Kljub temu pa tank potrebuje podporo pehote v napadu. Sodelovanje pehote in tankov je bilo nujno, a je primarno orožje postal tank. Namesto, da bi tank napadal s hitrostjo pehote, so oklepni transporterji in tovornjaki

omogočili pehoti, da je v napadu dohajala tankovske enote. Enako nesmiselno bi bilo zaustaviti napad za več ur, da bi se lahko artilerija, ki podpira tanke, premaknila na nove položaje in tako nadaljevala z artilerijsko podporo napada. Tanki ne bi smeli slediti artileriji, ampak ravno obratno. Če se tanke podredi pehotnim divizijam, se izgubi temelj uspešnega napada: koncentracija na mestu odločitve (Guderian 2001, 169).

Ključni del opreme pri mobilnih tankovskih operacijah je bil radio. Radio omogoča nemoteno komunikacijo med tanki in s tem možnost hitrega ukrepanja na spremenljivo situacijo na bojišču. Predvsem za francoske tanke je značilno, da so radijsko zvezo imeli le poveljniški tanki. Tanki v vođu so se med seboj sporazumevali z ročnimi signali in zastavicami, kar pomeni, da se je moral poveljnik tanka v bođu izpostavljati, če je želel komunicirati s tanki v svojem vođu (House 1984, 53).

Nemški tanki so se izogibali bođu z drugimi tanki in protitankovskimi orožji. Urili so se za obhod utrjenih točk in napad na nasprotnikove šibkejše položaje. V primeru bođa tankov proti tankom, so se nemški tanki umaknili in zasledujočega nasprotnika zvalili v prej pripravljeno zasedo protitankovskih topov. V ta namen so nemške tankovske formacije potrebovale integrirane izvidniške enote, artilerijo in pehoto pa za uničevanje utrjenih položajev, ki so jih tanki obšli ter za obrambo osvojenega ozemlja (House 1984, 54). Koncentracija motoriziranih in mehaniziranih sredstev v oklepni diviziji je nemško pehoto pustila bolj ali manj brez integriranih transportnih vozil, z izjemo konjskih vpreg (House 1984, 57). Po drugi strani pa je koncentracija tankovskih divizij Nemcem dala šokantno moč popolnoma tankovske šole, ob fleksibilnosti koncepta rodovskega sobojevanja (Steadman 1982).

Z izkušnjami iz manevrov v Louisiani leta 1940 je ameriška vojska ustanovila tankovsko enoto z dvema tankovskima divizijama. Vsaka divizija je bila organizirana po načelih rodovskega sobojevanja in je vsebovala tankovske, pehotne in artilerijske enote (Steadman 1982).

7 ZAKLJUČEK

Cilj dela je bila določitev vzrokov in trendov, ki so vplivali na razvoj tankovskih doktrin izbranih držav v obdobju med svetovnim vojnama. Tankovske doktrine so si bile sprva precej podobne; tank je bil mobilni bunker, ki je v napadu podpiral pehoto. Po 1. svetovni vojni so se razmahnile teoretične diskusije o tem, kako je tank spremenil bojevanje in kako naj bi se v prihodnosti vojne odvijale. V prvih letih obdobja med vojnama je bila v razvoju tankovskih doktrin vodilna Velika Britanija. Prednost je izgubila v času, ko bi morala teoretične koncepte vpeljati v praktično rabo. Nemška vojska je sprejela koncept mehaniziranega bojevanja približno takrat, ko ga je britanska vojska zavrnila (Bond in Alexander 1986, 611). V začetku tridesetih let 20. stoletja je bila verjetno Sovjetska zveza tista, ki je prevzela vodilno mesto v razvoju tankovskih doktrin. Razvila je kompleksno ofenzivno doktrino, kjer so imeli različni tipi tankov ključno vlogo. Ker so bili na podlagi izkušenj iz španske državljanske vojne prepričani, da tank brez pehotne podpore ne more delovati, so z razpustitvijo tankovskih korpusov v smislu razvoja tankovskih doktrin nazadovali. Pomisleki o uspešnosti večjih tankovskih formacij so se pojavljali tudi v Veliki Britaniji in Nemčiji, v tridesetih letih prejšnjega stoletja pa so le še v nemški vojski nadaljevali s hitrim razvojem tankovske doktrine za uporabo v naslednji vojni. Druge države so stopile na to pot bolj previdno. Do velikega preobrata je prišlo po uspešnih nemških zasedbah v Evropi med letoma 1939 in 1940. Francija, ZDA in kasneje Japonska, ki sta bili geografsko dovolj oddaljeni od evropskih bojišč, so uporabile te sveže izkušnje iz modernih evropskih operacij kot neizpodbiten dokaz o pravilnosti konceptov mehaniziranega bojevanja in lastni zmoti. Vse so se lotile preoblikovanja vsaj dela svojih tankovskih enot.

Prvo raziskovalno podvprašanje se je nanašalo na izkušnje uporabe tankov v 1. svetovni vojni, vojni v Etiopiji, španski državljanski vojni in v spopadih v Aziji. Najpogostejšo uporabo so tanki doživeli na zahodni fronti. Predvideni nakupi tankov vpletenih držav za leto 1919 jasno kažejo, da so vse glavne udeleženke vojne na zahodni fronti tank spoznale za učinkovit bojni stroj (nemška vojska sicer precej manj navdušeno). Čeprav je bila njegova moč v boju nesporna, so se že od prve uporabe tankov na bojišču pojavljala nasprotja o njegovi

uporabnosti v prihodnosti. Vojaški strokovnjaki si niso bili niti enotni glede obstoja tankov po vojni, kaj šele o načinu njihove uporabe.

Zagovorniki tankov so se delili na več šol. Nekateri so vztrajali, da so izkušnje iz 1. svetovne vojne pokazale, da mora tank nujno sodelovati s pehoto. Drugi so trdili, da bodo v nekaj letih, ko bo tehnika dovolj napredovala, tanki sposobni samostojno delovati v bojnih akcijah, vloga artilerije in pehote pa bo omejena na zaščito baz, iz katerih bodo tanki delovali in obrambo zasedenih območij. Tretja, zmerna šola, je tanke sicer videla kot revolucionarno spremembo v vojskovanju, a je zagovarjala prilagoditev drugih rodov, ki bi aktivno sodelovali z novim tankovskim rodom. V nobeni državi tankovski teoretiki niso bili enotnega mnenja. V vsaki državi je bilo zastopanih več različnih mnenj, od drugih (vojaških in nevojaških) dejavnikov pa je bila na koncu odvisna končna izbira tankovske doktrine, s katero je posamezna država vstopila v 2. svetovno vojno. Za italijansko okupacijo Etiopije med letoma 1935 in 1936 velja, da ni pokazala bistvenih spoznanj, ki bi se jih lahko uporabila pri razvoju tankovskih doktrin. Lahke italijanske tankete so se borile na neprimernem terenu proti nasprotniku z omejenimi protitankovskimi sposobnostmi. Boljši „laboratorij“ za preizkušanje tankovskih doktrin je predstavljala španska državljanska vojna. Potekala je med letoma 1936 in 1939, torej neposredno pred začetkom 2. svetovne vojne. Tudi iz te vojne izpeljane izkušnje se med seboj razlikujejo. Strokovnjaki si niso enotni, če so izkušnje uporabe tankov v španski državljanski vojni sploh bistveno pripomogle k razvoju tankovskih doktrin nasploh. Vojna je pokazala, da je oklep na trenutnih tankih prešibak in da tanke obvladujejo tudi najlažji protitankovski topovi. Pokazal se je tudi pomen terena na uspešnost tankovskih napadov, kjer so jih ozke rečne doline in urbana območja močno omejevala. Potrdil pa se je vpliv tanka na moralo lastnih in nasprotnikovih sil ter potreba po namestitvi protitankovskega topa na tanke. Razen podrobnosti, ki se tičejo uporabe tankov na najnižjih formacijskih nivojih, so vodilni tankovski teoretiki tistega časa zavračali (večinoma neugodne) izkušnje iz te vojne. Kot argument za nasprotovanje so navajali neprimeren teren, neprimerno izurjene posadke, predvsem pa uporabo premajhnega števila tankov. Omejena masa je onemogočala izvajanje masovnih oklepni prebojev in manevrov, ki so si jih zamislili tankovski teoretiki in ki so bili razlog, da so ti verjeli v uspešnost svojih idej.

Drugo raziskovalno podvprašanje je bilo povezano z vplivom geostrateških dejavnikov na razvoj tankovskih doktrin v izbranem obdobju. Prednost so tankom dale države, ki so pričakovale, da se bo naslednja vojna odvijala na tankom primernemu terenu, ali pa so želele tanke uporabiti kot multiplikator lastnih sil. Velika Britanija je v obdobju med vojnama načrtovala, da se ne bo več vmešavala v evropske vojne. Tankov za varnostne naloge v imperiju ni pretirano potrebovala. Moderne ekspedicijske sile, ki bi jih poslala v Evropo na pomoč zaveznicam, je pričela ustanavljati šele leta 1939. Ekspedicijske sile so bile popolnoma mehanizirana (ali motorizirana) formacija. Po podobnem principu so bili tankom naklonjeni tudi v nemški vojski. Ker so se želeli ogniti dolgim vojnem izčrpanju so v mehaniziranem vojskovanju videli rešitev, ki bi prinesla hitro dokončanje vojn. Računali pa so tudi, da bi si tankovskimi divizijami lahko povečali učinkovitost svojih enot. Kako je predvideno okolje naslednje vojne vplivalo na razvoj in izbiro tankovskih doktrin, se lepo vidi tudi na ameriškem in japonskem primeru. Prva je tankovske modele prilagodila mostovom in komunikacijam v ZDA, druga pa je zaradi geografskih značilnosti okolice tankom pripisovala sekundarno vlogo. Deloma je na razvoj tankovskih doktrin vplival tudi presežek zastarele opreme. V obdobju med vojnama je tehnologija močno napredovala, vojske (predvsem francoska in deloma ameriška) pa so se znašle v „začaranem krogu“. Doktrina ni mogla napredovati, dokler so vojske še uporabljale zastarele tanke iz 1. svetovne vojne, saj ti tanki niso dosegali potrebnih standardov za moderno mehanizirano vojskovanje. Po drugi strani pa moderna doktrina ni bila potrebna, ker je stara doktrina povsem ustrezala tehniki, ki so jo vojske premogle. Preglavice je povzročal še hiter tehnološki napredek, saj je novi tank lahko postal zastarel še preden je bil uveden v operativno uporabo. Najmanj problemov z zastarelo tehniko sta imeli Sovjetska zveza in Nemčija. Nemška vojska ni smela imeti tankov na podlagi versajske pogodbe, Sovjetska zveza pa se je v prvih letih po vojni soočala z globljimi družbenimi problemi. To je omogočalo obema državam relativno neobremenjeno raziskovanje načel tankovskih doktrin. Zdi se mi, da je razvoj tankovske doktrine še najbolj omejevala vojaška tradicija držav. Vpliv tradicije je najbolj viden pri državah zmagovalkah 1. svetovne vojne, saj jim je stara doktrina prinesla zmago. Kljub temu so naprednejše misleči posamezniki v omejenem obsegu dosegli vpeljevanje tankov v vojske obravnavanih držav. Zdi se mi, da tu negativno najbolj izstopa Italija, kjer je doktrina bojevanja „obtičala“ v letu 1914. Tanke je italijanska vojska sicer mela, a so bili uporabljeni izključno v namen pehotne podpore. Tudi francoska vojska se je držala predvsem „preizkušenih“ receptov. Zaradi splošne defenzivne naravnosti so bili tanki v strateškem smislu potisnjeni na rob, kar je v popolnem

neskladju z dejstvom, da so bili njihovi tanki tehnološko zelo napredni. Z izjemo nemških, sovjetskih in deloma britanskih oboroženih sil, so v države izvajale proces mehanizacije svojih vojska precej previdno. Do popolnega zagona mehanizacije (od obravnavanih držav je izjema le italijanska vojska) je prišlo po bliskovitih nemških zasedbah med letoma 1939 in 1941.

Tretje raziskovalno podvprašanje je zajemalo vpliv dejavnikov, ki na prvi pogled niso vezani na razvoj tankovske doktrine. Ti dejavniki so predvsem nevojaškega tipa, kljub temu pa se je pokazalo, da so imeli (četudi zgolj neposredni) vpliv na razvoj tankovskih doktrin. Prva skupina nevojaških dejavnikov so bili socialno-politični dejavniki. Globalna protivojna usmerjenost, ki se je razrasla po 1. svetovni vojni, je politikom demokratičnih držav močno otežila nakup in načrtovanje ofenzivnih oborožitvenih sistemov, kar je tank nedvomno bil. Francoska vojska se je preusmerila v defenzivno doktrino bojevanja in je pri njej vztrajala do začetka 2. svetovne vojne (Bond in Alexander 1986, 604). Po drugi strani pa so v avtoritarnih sistemih v približno istem času spodbujali ofenzivno naravnost vojska, ki bi so bile potrebne za širitev lastnih političnih prepričanj. Največji napredek v razvoju tankovskih doktrin (ki ni omejen na teorijo) sta naredili Nemčija in Sovjetska zveza, državi z avtoritarnim sistemom. Fuller je menil, da bi za popolno spremembo bojevanja potrebovali avtoritarni sistem, ker demokracije v tej smeri ne storijo dovolj. Bil je podpornik fašističnega gibanja v Veliki Britaniji (Bond in Alexander 1986, 602). Drugi pomembnejši nevojaški dejavnik je finančni. Evropa je bila v prvih letih po 1. svetovni vojni nujno potrebna povojne obnove, vojskam pa so zmanjševali sredstva. Dodatno sta finančna sredstva zmanjšala še globalna finančna kriza. Ta je najhuje prizadela industrijsko slabše razvitih držav, kot sta bili Italija in Japonska. Nekatere države (npr. Velika Britanija, Nemčija, Sovjetska zveza) zaradi krize niso prenehale z razvojem tankovskih doktrin, V ZDA pa je kriza še dodatno upočasnila razvoj prepotrebni modernih tankov.

8 LITERATURA

- Bond, Brian in Martin Alexander. 1986. Lidell Hart and De Gaulle: The Doctrines of Limited Liability and Mobile Defense. V *Makers of Modern Strategy: from Machiavelli to the Nuclear Age*, ur. Peter Paret. Princeton: Princeton University Press.
- Bull, Stephen. 2008. The Somme and Beyond. V *War on the Western front*, ur. Gary Sheffield. Oxford: Osprey publishing.
- Cavaleri, David. 1997. *British Tradition vs. German Innovation: The Continued Development of Mechanized Doctrine During the Inter-War Years*. *Armor* 106 (2). Dostopno prek: [http://www.benning.army.mil/armor/eARMOR/content/issues/1997/](http://www.benning.army.mil/armor/eARMOR/content/issues/1997/MAR_APR/ArmorMarchApril1997web.pdf)

MAR_APR/ArmorMarchApril1997web.pdf (20. junij 2013).

- Cohen, Eliot in John Gooch. 2006. *Military misfortunes: The anatomy of failure in war*. New York: Free press.
- Corum, James. 1994. *A clash of military cultures: German & French approaches to technology between the World Wars*. Dostopno prek: [http://www.dtic.mil/doctrine/](http://www.dtic.mil/doctrine/doctrine/research/cmc.pdf)

[doctrine/research/cmc.pdf](http://www.dtic.mil/doctrine/doctrine/research/cmc.pdf) (19. junij 2013).

- Daley, John. 1999. *The Theory and Practice Of Armored Warfare in Spain*. *Armor* 108 (2). Dostopno prek: [http://www.benning.army.mil/armor/eARMOR/content/issues/](http://www.benning.army.mil/armor/eARMOR/content/issues/1999/MAR_APR/ArmorMarchApril1999web.pdf)

1999/MAR_APR/ArmorMarchApril1999web.pdf (17. maj 2013).

- --- 1999. *Soviet and German Advisors Put Doctrine to the Test: Tanks in the Siege of Madrid*. *Armor* 108 (3). Dostopno prek: [http://www.benning.army.mil/armor/eARMOR/content/issues/1999/MAY_JUN/](http://www.benning.army.mil/armor/eARMOR/content/issues/1999/MAY_JUN/ArmorMayJune1999web.pdf)

ArmorMayJune1999web.pdf (17. maj 2013).

- Donnelly, Tom in Sean Naylor. 1996. *Clash of chariots*. New York: Berkley publishing group.
- Doughty, Robert. 1974. *De Gaulle's concept of a mobile, professional army: genesis of french defeat?* Dostopno prek: <http://www.dtic.mil/cgi-bin/GetTRDoc?AD=ADA509926> (17. junij 2013).

- Drea, Edward. 1989. *Nomonhan: Japanese-Soviet tactical combat, 1939*. Dostopno prek: http://www.cgsc.edu/carl/download/csipubs/LP2_NomonhanJapanese-

SovietTacticalCombat_1939.pdf (20. maj 2013).

- Duncan, A.J. 2004. *Technology, doctrine and debate: the evolution of British army doctrine between world wars*. Canadian Army Journal 7 (1). Dostopno prek: http://www.army.forces.gc.ca/caj/documents/vol_07/iss_1/CAJ_vol7.1_full_e.pdf (21. junij 2013).
- Dupuy, Trevor. 1990. *The Evolution of Weapons and Warfare*. New Yor: Da Capo Press.
- Forty, George in Jack Livesey. 2012. *The world encyclopedia of tanks & armoured fighting vehicles*. Leicestershire: Hermes House.
- Guderian, Heinz. 2001. *Achtung – Panzer!* London: Cassel&co.
- House, Jonathan. 1984. *Toward Combined Arms Warfare: A Survey of 20th-Century Tactics, Doctrine and Organization*. Dostopno prek: <http://www.cgsc.edu/carl/download/csipubs/house.pdf> (5. junij 2013).
- Jamieson, C.A. 2001. *British Mechanized Doctrine during the Inter-War Period*. The Army Doctrine and Training Bulletin 4 (2). Dostopno prek: <http://publications.gc.ca/collections/Collection/D12-9-4-2E.pdf> (21. junij 2013).
- *Kellog-Briand pact*. 1928. Dostopno prek: <http://www.yale.edu/lawweb/avalon/imt/kbpact.htm> (6. junij 2013).
- Knox, MacGregor. 2009. *Hitler's Italian allies: Royal Armed Forces, Fascist regime, and the war of 1940-1943*. New York: Cambridge University Press.
- Kočevar, Iztok. 2008. *Oklep na Slovenskem*. Radomlje: Defensor.
- Liddell Hart, Basil Henry. 1972. *History of the Second World War*. New York: Capricorn Books.
- Macksey, Kenneth. 1991. *Tank versus Tank*. London: Grub street.

- --- 2001. *Military errors of World War Two*. London: Cassel&co.
- O'Shaughnessy, Edward. 1993. *The Evolution of the Armored Force, 1920-1940*. Dostopno prek: <http://www.dtic.mil/dtic/tr/fulltext/u2/a264545.pdf> (25. junij 2013)
- Rajevs, Igor. 2009. The French Army in Interwar Period. *Baltic Security & Defence Review* 11 (2). Dostopno prek: [http://www.isn.ethz.ch/Digital-Library/Publications/](http://www.isn.ethz.ch/Digital-Library/Publications/Detail/?ots591=0c54e3b3-1e9c-be1e-2c24-a6a8c7060233&lng=en&id=118272)

Detail/?ots591=0c54e3b3-1e9c-be1e-2c24-a6a8c7060233&lng=en&id=118272 (12. junij 2013).

- Rottman, Gordon in Akira Takizawa. 2008. *World War II Japanese Tank Tactics*. Oxford: Osprey Publishing.
- Solsten, Eric in Sandra Meditz. 1988. *The Spanish Civil War*. Dostopno prek: http://www.shsu.edu/~his_ncp/SpainCW.html (17. maj 2013).
- Steadman, Kenneth. 1982. *The evolution of the tank in the U.S. Army*. Dostopno prek: http://www.cgsc.edu/CARL/download/csipubs/EvolutionOfTankInArmy_Steadman.pdf (22. junij 2013).
- Stockings, Craig. 2011. 'Something is wrong with our army...' *Command, Leadership & Italian Military Failure in the First Libyan Campaign, 1940-1941*. *Journal of Military and Strategic Studies* 14 (1). Dostopno prek: <http://www.synergiescanada.org/journals/synpra/jmss/62> (21. junij 2013).
- Wälde, Rainer. 2003. *The Experience of the Japanese–Chinese War and of the Spanish Civil War for the Development of the German „Blitzkrieg Doctrine“ and its Lessons for the Transformation Process*. Dostopno prek: <http://www.dtic.mil/cgi-bin/GetTRDoc?Location=U2&doc=GetTRDoc.pdf&AD=ADA419865> (17. maj 2013).
- Žabkar, Anton. 2004. *Marsova dediščina: Metode in smeri razvoja*. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.